

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE KÜLTÜREL REFORM HAREKETLERİ VE ÂŞIK VEYSEL

Eray CÖMERT

Abstract

Establishment of nation state in Turkey did not only bring about political and economic reforms. The staff, which was shaping the republic during its early steps, made decisions and started reforms in several areas, which were motivated by representation of Western face of the country and the ideals of reaching standards of modern civilizations. They, who were in search of directing and contributing to artistic and cultural life of Turkey, came forward by their practices on education and folklore, especially during one-party period. During creation of the narratives of common language, history and origin, compilation of folkloric products, which were considered as authentic basis for those narratives, gained significant importance. As a symbol name of the early republic period ideology, Âşık Veysel's recognition and popularity in 20th century Anatolian âşık tradition owes to studies of this period.

The disband of dervish lodges in 1925 also rejected Veysel's cultural identity; in turn his presence around nationalist-democrat circles and their support on him might be associated with ideological preferences in the surface, but in practice, it was a consequence of a dialect, in which economical and artistic reasons possessed more weight. In the light of the studies that were performed for construction of national identity of the new state and unification of social layers by the officers of early republic period, this study will focus on to chronicle the period, when the process of Âşık Veysel's adaptation of popular culture in relation with bureaucrats of nationalist-democrat ideology and understand reasons that created this relationship, focusing on several cases.

Giriş

Türkiye'de ulus devletin kuruluşu yalnızca siyasi ve ekonomik reformları beraberinde getirmede. Henüz emekleme aşamasındaki Cumhuriyet'i şekillendiren kadrolar, kültürden sanata kadar pek çok alanda bir reform hareketi başlatarak, ülkenin batıya dönük yüzünü temsil edebilen ve muasır medeniyetler seviyesine ulaşmış bir toplum ideali içerisinde birtakım çalışmalara imza attılar. Özellikle tek partili dönemde ülkenin kültür-sanat yaşantısına yön verme ve ona katkıda bulunma arayışı içerisinde olan kadrolar maarif ve folklor alanlarında yaptıkları çalışmalarla ön plana çıktılar. Ortak dil, tarih ve köken anlatısı yaratılırken, bu anlatının otantik dayanakları olarak görülen folklor malzemelerinin tespiti büyük önem kazandı. Erken Cumhuriyet Dönemi² ideolojisinin sembolik isimlerinden biri olan Âşık Veysel'in tanınması ve 20. yüzyıl Anadolu âşık musikisi içerisindeki popüler

1-Bu makale, İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzikoloji ve Müzik Teorisi Doktora Programında tamamlanmış olan "Millî Kültür Taşiyiciliğinde Usta Malı Çalıp Söyleme Geleneği Temsilcisi Olarak Âşık Veysel" adlı doktora tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

2-Bu çalışmanın merkezinde yer alan âşık sanatı hakkında devlet eliyle gerçekleştirilen ilk tetkikler, tek partili dönemin kültür-sanat politikalarına yön veren milliyetçi-halkçı ideolojinin uzantısı olarak meydana getirildiği için, *Erken Cumhuriyet Dönemi* tabiri bu çalışma özelinde Cumhuriyet'in ilan edildiği 1923 yılından, tek partili dönemin sona erdiği yıllara uzanan bir tarih aralığını ifade etmek üzere kullanıldı.

bir figür haline gelmesi de bu dönemde yapılan çalışmalar vesilesiyle oldu.

1925 yılında tekke ve zaviyelerin kapatılmasını zorunlu kılan kanunla kültürel kimliği dönemin ideolojisi tarafından reddedilen Veysel'in, hayatı boyunca milliyetçi-halkçı çevrelerin yakınında bulunması ve onların desteğini görmesi, görünüşte ideolojik nedenleri bulunan, pratikte ise ekonomik ve sanatsal nedenleri daha ağır basan bir diyalektiğin sonucuydu. Bu çalışma, Erken Cumhuriyet Dönemi kadrolarının yeni kurulan devletin ulusal kimliğini inşa etmek ve toplum tabakaları arasındaki kaynaşmayı sağlamak üzere gerçekleştirdiği çalışmalardan yola çıkarak, Âşık Veysel'in popüler kültüre adaptasyon sürecinde milliyetçi-halkçı ideolojinin kadrolarıyla ilişki içerisinde olduğu döneme yönelik bir kronoloji ortaya koyacak ve bu ilişkiyi doğuran etkenleri vakıalar üzerinden tespit etmeye odaklanacaktır.

İdeolojik Hazırlık Evresi

Âşık Veysel'in, sanatını kendi muhitinin dışına taşıması ve Erken Cumhuriyet Dönemi kadrolarıyla buluşması, 1931 senesinde Sivas'ta düzenlenen Halk Şairleri Bayramı sayesinde oldu. Bu etkinliği hazırlayan düşünsel çerçeve ise, Osmanlı'nın son dönemlerinde belirginlik gösteren ve Cumhuriyet'in ilanından sonra hızla yaygınlaşan Türkçülük, milliyetçilik ve halkçılık ideolojileri temelinde yükseldi. Kısacası, Halk Şairleri Bayramı'nı düzenleyen ve Âşık Veysel'i gün yüzüne çıkarıp sonraki süreçte destekleyen kadroların halk kültürüne ve halk müziğine yönelme nedenleri dönemin ideolojik atmosferinden tümüyle bağımsız değildi ve Batıda 19. yüzyılda baş gösteren, Osmanlı ülkesinde ise 20. yüzyılın ilk çeyreği içerisinde fark edilebilen folklor hareketlerinin bir ürünü idi.

Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde kültür-sanat hareketlerine yön veren fikirler, Osmanlı'nın siyasi ve iktisadi yönden büyük buhranlar içerisinde bulunduğu dönemde ulus bilincinin yeniden yapılandırılması düşüncesi ışığında belirginleşmeye başladı. Rıza Tevfik, Ziya Gökalp, Mehmet Fuat Köprülü, Necip Asım, Ahmet Cevdet gibi fikir insanlarının folklor, kültür ve medeniyet konularında 20. yüzyılın ilk çeyreği içerisinde kaleme aldıkları bir dizi çalışma bu düşünce temelleri üzerine yapılandı. Özellikle, edebiyat ve musiki alanlarında millileşme fikirleri bu dönemden itibaren yoğunluk kazandı ve milli kimliğin oluşturulmasında elde edilecek verilerin folklor yoluyla temin edilmesi düşüncesi başlıca argüman olarak kullanıldı.³

Cumhuriyetin ilanından sonra, milliyetçi ideolojinin benimsediği ortak dil, tarih ve köken arayışı, milli kimliğin inşa edilmesi için en önemli gereksinimlerden biri olarak görüldü. Zira ortak bir dil, tarih ve köken anlatısı, sınırları kesin olarak çizilmiş bir coğrafya üzerinde yaşayan toplumu bir arada tutmanın anahtarı olarak görülüyordu. Erken Cumhuriyet Dönemi kadroları için topluma "biz" duygusu verecek, ezeli ve ebedi kökenlerin varlığını ispat edecek resmi bir tarih anlatısı, "Türk Tarih Tezi" ile vücuda getirildi. Türk Tarih Tezi'nin oluşumu, Erken Cumhuriyet Dönemi'ndeki modernleşme, uluslaşma ve sekülerleşme paradigmalarının ihtiyaçları doğrultusunda dönemin iktidar bloğunun himayesinde ve teşvikleriyle yeni bir tarih yazım projesinin sonucunda gerçekleşti (Akman, 2011:82).

Kemalist kadrolar köylülerin "gerçek Türk dilini" konuştuğunu, Osmanlı aydınlarının ise "temiz Türkçe"yi reddettiğini iddia ediyorlardı (Balkılıç, 2015:27). Ortak bir dil yaratmak için mü-

3-Osmanlı'nın son döneminden Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar Türkiye'de folklor tartışmalarının tarihçesi için bkz. Öztürkmen, 1998:19-67; Şenel, 1999:104-108; 2011:43-49; Balkılıç, 2015:130-139.

nevver kesimle köylü arasındaki dil farklılıklarının ortadan kaldırılması ve dilin yabancı kelimelerden arındırılarak Osmanlı etkisinin azaltılması gerekiyordu. Milli kimliğin yaratılması için ortak tarih anlatısının yanı sıra tek tip ve homojen bir dil yaratma çabası ortaya çıkmıştı ve bunun için de dil reformu gerekiyordu. Bu konudaki çalışmalar, Türk dilinin yüceltilmesine dayanan ve özellikle Arapça ile Farsçanın etkisinin giderilmesine dönük milliyetçi bir istikamette şekillendi. Bu uğraşının somut sonucu ise, “Güneş Dil Teorisi” adıyla anılan, Türk dilinin kökenine ve gelişimine ilişkin bir dizi görüşün ortaya çıkmasını sağlamak olmuştu (Akman, 2011:90).

Dönemin kadroları çok kültürlü devletin yıkılıp yerine ulus devletin kurulması sürecinde milli kimlik inşasının uzantısı olarak milli kültür arayışına girdi. Milli kültürün otantik kaynağı olarak görülen halk kültürü önem kazandı. Erken Cumhuriyet Dönemi milliyetçiliğinde, ulusal kimliğin gerçek köklerinin Türk halkında, özellikle de köylülerde ve onların folklorunda olduğu iddia ediliyordu (Balkılıç, 2015:30). Ancak bu düşüncenin pratikte tutarsız yönleri vardı ve bunlar kısa süre sonra halk kültürünün Türklüğün yüksek karakterine uymayacağı düşünülen yanlarının ayıklanması ya da yok sayılması şeklinde kendini gösterecekti.

Yeni ulus-devletin kurucu kadroları siyasî rejimi inşa etmenin yanı sıra çağdaş bir toplum yaratma çabası içine girdiler. Milliyetçi-halkçı ideoloji üzerine inşa edilen bu toplum tasarımı, çağın şartlarına uymadığı düşünülen ve ulus-devletin Batıya dönük yüzünü temsil etmekten uzak olan halk üzerinde uygulanacak bir eğitim ve kültür reformunun habercisiydi. Bu elbette kültürel açıdan milli, medeniyet açısından ise Batılı bir toplum yaratma idealinin, yani sentez fikrinin bir uzantısıydı. Kurucu kadroların benimsediği ideolojik yaklaşım, -uygulamada bazı çelişkileri beraberinde getirse de- devletin halkla bütünleşmesi düşüncesinin pratiğe dökülmesi üzerine şekillendi. Temelleri aslında II. Meşrutiyet’le atılan halkçı düşünce, milletin kültür seviyesini yükseltmek için halka doğru gitmenin zorunluluğunu ortaya koymuş ve halk eğitiminin önemini vurgulamıştı (Uluskan, 2006:189).

Cumhuriyeti kuran ve yöneten kadrolar her anlamda bütünleşmiş, homojen bir ulus meydana getirmeyi amaçlıyordu. Bu yolla toplumsal kaynaşma sağlanarak tek bir varlık haline gelecek ve çağdaş ulus-devlet sağlam temellere oturacaktı. Ancak, nüfusunun yaklaşık yüzde sekseninin köylerde yaşadığı ülkede, okuma yazma oranının çok düşük olduğu görülüyordu. Köy ile şehir ve köylü ile münevver halk arasında büyük bir uçurum vardı. Kanun karşısında halkın tamamı eşit olduğu için, köylü ile şehirliler arasında herhangi bir fark bulunamayacağı gibi, bireyler arasında ayrıcalık yaratacak herhangi bir sınıfsal katman da kabul edilemezdi. Toplumsal kaynaşmanın gerçekleşmesi için, aydın kesimle köylü arasındaki sınıf farkının ortadan kaldırılması gerekiyordu. Bunun için de, o dönemde halk terbiyesi adıyla anılan bir eğitim seferberliği yapılması kaçınılmaz oldu.

Uygulamadaki tutarsızlıkları bir yana, bu düşünceler tek partili dönemin halkçılık, milliyetçilik ve laiklik prensipleri ile yakından ilgilidir. Funda Gençoğlu Onbaşı’ya göre:

“... bu ilkelere halkçılık; Cumhuriyetin halk egemenliği temelinde yükseldiğini ifade ederken halkı da sınıfsız, imtiyazsız, kaynaşmış bir kütle olarak tanımlar. (...). Halkın bu şekilde tanımlanması, sınıf kavgasının ve farklı çıkarların aşılması onun yerine millî birlik ve beraberliğe, millî kimliğe vurgu yapılması anlamına gelir ki, bu da halkçılık ilkesi ile milliyetçilik ilkesi arasındaki yakın bağıntıyı işaret eder. Milliyetçilik ilkesi ise, yine bir başka ilke, laiklik olmadan düşünülemez. Bunun en önemli nedeni, Kemalist modernleşme projesinin merkezinde dinin kamusal alandaki düzenleyici rolünün ortadan kaldırılması fikrinin yatıyor olmasıdır. Buna göre, insanların birbiriyle kaynaşmasını sağlayan şey din değil, millî duygular olmalıdır.” (Gençoğlu Onbaşı, 2011:72)

Bu prensipler neticesinde, milli kültürün ön plana çıkarılması adına Osmanlı'dan devralınan kültür büyük ölçüde yok sayılarak, aydın zümre ile geniş halk kitlelerinin kaynaşması sırasında Türkün gerçek kültürü olan milli kültürden, yani Anadolu'da bozulmadan yaşamakta olan halk kültüründen faydalanmanın yolları aranmaya başlandı. Ulus devletin çağdaş ve Batılı duruşunu zedelememek kaydıyla halkın öz dili, edebiyatı, ananeleri, müziği gibi milli kültürün bozulmamış bütün unsurları, münevver kesimle köylü arasındaki bağları kuvvetlendirecek, halkın kaynaşmasını sağlayacak ve sınıf farkını ortadan kaldırmak için kullanılacaktı. Gerek dil ve tarih reformları, gerek milli kültür arayışı ve gerekse ideal birey ve toplum tasavvuru sonucunda meydana gelen maarifte topyekûn ilerleme hamleleri, ya doğrudan devletin teşebbüsüyle oluşturulan birtakım örgütlenmeler yoluyla ya da devlet kademesinde bulunan, inkılapları benimsemiş bazı gönüllülerin girişimleri sonucunda hayat bulmaya başladı.

Halkçı İdeolojinin Kamusal Alandaki Kültür Faaliyetlerine Kısa Bakış

Osmanlı'dan devralınan bir yapılanma içerisindeki Türk Ocakları, Türkçülük fikrinin yaşatıldığı ve yaygınlaştırılmak üzere birtakım çalışmaların yapıldığı bir merkez halindeydi. Ancak Atatürk'ün teşebbüsüyle kapatılan⁴ Türk Ocakları'nın yerine, Cumhuriyet ideolojisinin temel direklerinden biri olan halka, yeni kurulan devletin inkılaplarını aşılacak ve maarif alanında bir atılım gerçekleştirmek üzere Halkevleri kuruldu. Halkevleri, yeni rejimin beraberinde getirdiği sosyal, siyasal, kültürel değişiklikleri sıradan insanlara anlatmanın, yani yeni hayatın gereklerini onlara öğretmenin ve böylece arzulanan yeni insanı yaratmanın aracı olarak tasarlanmıştı (Gençoğlu Onbaşı, 2011:74). Dönemin tek partisi olan Cumhuriyet Halk Fırkası'nın kültür kolu olarak faaliyet gösterecek olan Halkevleri, 1932 yılında merkezi Ankara'da olmak üzere, 14 ilde kuruldu ve kısa sürede tüm yurttan yaygınlaştırıldı. Kasaba ve şehirlerdeki halkevlerinde açılan kurslarda okuma yazma bilmeyen halka bir yandan okuma yazma öğretilen, bir yandan inkılaplar anlatılacak, diğer yandan da tasarlanan 9 şube sayesinde halkın kaynaşmasını sağlamak üzere etkinlikler yapılacaktı.

Halkevlerinin çalışmaları kültürel ve sanatsal faaliyetleri de kapsıyordu. Edebiyat ve güzel sanatlar alanlarındaki etkinlikler, çoğunlukla milli kültür ekseninde ilerliyor; bu kapsamda özellikle taşradaki halkevlerinin folklorun her alanında mahallî çalışmalar yapması teşvik ediliyordu. Yerel sanatçılar konser vermeleri için halkevlerine davet ediliyor; kendilerinden dil ve musiki alanında derlemeler yapılıyor. Ankara Halkevi tarafından yayın hayatına sokulan Ülkü dergisini, diğer halkevlerinin çıkardığı dergiler izledi. Bu dergilerde halkevi şubelerinin faaliyetleriyle ilgili haberler ve buldukları çevre üzerine kaleme aldıkları araştırma yazıları yayımlanmaya başlandı (Şakiroğlu, 1996:131).

Ülkede, maarif alanında bir türlü sıçrama yaşanmıyordu ve okul sayısı son derece azdı. Okuma yazma oranı henüz o kadar düşüktü ki, yeni açılacak okullarda ders verecek öğretmen bulmak bile neredeyse imkânsızdı. Öğretmen ihtiyacını karşılamak üzere tasarlanan Köy Enstitüleri, 1937'de başlayan eğitim kursları denemesinin ardından, 1940 yılında uygulamaya sokuldu. Ülke, maarif alanında hizmet götürülmesi düşünülen 21 bölgeye ayrıldı. Tarım ve hayvancılığa elverişli, şehirden uzak ama tren yollarına yakın alanlarda köy çocuklarına eğitim verilerek köy okullarında görev alacak çağdaş öğretmen adayları yetiştirilmeye başlandı. Bununla bir anlamda köylünün kendi kendisini eğitmesi sağlanacaktı. Ziraattan hayvancılığa, atölye işlerinden kültür-sanata kadar,

4-Türk Ocakları'nın kapatılma nedenleri için şuraya bakılabilir: Arıkan, 1999:264-266.

köy öğretmenin ihtiyacını karşılayacak pek çok alanda uygulamalı dersler verildi. Öğrencilerin kültür ve sanata yatkın birer birey olmaları için gayret sarf edilerek uygulamalı müzik derslerine de ağırlık verildi. Her öğrencinin temel çalgı olarak seçilen mandolini öğrenmesi zorunlu tutuldu. Kimi enstitülerde öğretmen ve/veya öğrenciler buldukları yerin tarihi ve folklor malzemeleri üzerine derleme çalışmaları yaparak milli kültürün açığa çıkarılmasına katkı sağlamayı amaçladılar.⁵

Milli kültürün açığa çıkarılması düşüncesiyle saha araştırmalarının yapılması fikri daha önce devlet kurumlarından bağımsız bir statüdeki birtakım teşebbüslerle uygulamaya sokulmuştu. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu ve Mehmed Halit Bayrı'nın düşünceleri etrafında şekillenen ve 1927 yılında, Ziyaeddin Fahri, dönemin Diyarbakır milletvekili İshak Refet [Işıtman] ve İhsan Hamdi'nin teşebbüsleriyle Ankara'da kurulan Halkbilgisi Derneği, Anadolu folklorunun tespiti için çalışmalara başladı. Çok geçmeden derneğin İstanbul şubesi de açıldı ve o dönem İstanbul Konservatuarı'nın müdürü olan Yusuf Ziya Demirci derneğin İstanbul temsilciliğine; Ahmet Kutsi Tecer, İzzet Adil, Raife Hakkı ve Mehmed Halit Bayrı da idare heyetine seçildi (Bayrı, 1951b:436). Bayrı, daha sonra İstanbul şubesinin umumî katibi ve 1930'lu yılların sonunda Eminönü Halkevi'nin Dil ve Edebiyat Şubesi başkanı olacaktı. Halkbilgisi Derneği'nin Ankara ve İstanbul'daki çatısı altında toplananlar, iki farklı dergiyi yayın hayatına soktular. Ankara'da 1928'den itibaren "Halk Bilgisi Mecmuası", İstanbul'da ise 1929 yılından itibaren "Halk Bilgisi Haberleri" adıyla çıkarılan dergilerde, edebiyat, dil, gelenek-görenek, saz şairleri ve muhtelif folklor hareketlerine dair yazılar yayımlandı (Bayrı, 1952h:551).

1930'lu yıllarda ülke çapında fazla ses getiren çalışmalardan biri Sivas'ta yapıldı. Sivas Lisesi'ne edebiyat öğretmeni olarak atanan Ahmet Kutsi Tecer, Halk Şairleri Koruma Derneği'nin kurulmasına öncülük etti. Faaliyet hayatı uzun sürmeyecek olan derneğin ilk çalışması ise Türkiye'de ilk defa Halk Şairleri Bayramı'nı düzenlemek oldu. Bayram, dönemin maarif müdürü, belediye başkanı ve Cumhuriyet Halk Fırkası başkanının yanı sıra Sivas Lisesi müzik öğretmeni Muzaffer Sarısözen'in de aralarında bulunduğu bir komitenin destekleri ile düzenlendi. Tecer, Ankara ve İstanbul'dan ilgi duyacak zevatı Sivas'a davet etti. Ankara'dan Hamit Zübeyir Koşay ve İstanbul'dan Yusuf Ziya Demirci gibi isimler davetliler arasında yer aldı. Sivas'ın farklı yerlerinden gelen âşıkların katılımıyla gerçekleşen bayram üç gün sürdü. Dönemin iktidar çevrelerine yakınlığıyla bilinen ve Falih Rıfkı Atay'ın başında bulunduğu "Hakimiyeti Milliye" başta olmak üzere, "Cumhuriyet", "Akşam", "Vakit" gibi gazetelerde Halk Şairleri Bayramı ve katılan âşıklarla ilgili haberler yayımlandı. Âşık Veysel ilk olarak bu bayramda kendisini gösterdi ve Tecer'le ilişkisi buradaki tanışıklığından sonra başladı. Âşıklar bayramı fikri sonraki yıllarda aynı dernek ve kadro tarafından devam ettirilemedi. 1960'ların sonundan itibaren ülkenin farklı köşelerinde, farklı tarihlerde gerçekleştirilen bayram ya da şölen adı altındaki organizasyonların fikirleri burada doğmuş oldu.

Yusuf Ziya Demirci'nin müdürü olduğu konservatuvar "Darüelhan" adıyla, halk ezgilerini derlemek üzere 1926 yılından itibaren saha çalışmaları başlatmış, 1926-1929 yılları arasında Anadolu'nun farklı vilayetlerine dört defa derleme gezisi düzenlemişti ve elde edilen eserlerin bir kısmının notasını defterler halinde yayımlamıştı (Bkz. Şenel, 2011:50-51). Bununla birlikte, 1930'lu yılların başından itibaren Columbia plak firmasıyla anlaşarak, İstanbul'a gelen halk sanatçılarının eserleri kaydedilmeye başlandı. Demirci'nin verdiği bilgilerden bu faaliyetin 1940'lı yılların başına kadar devam ettiği anlaşılıyor (Bkz. Demirci, 1938).

5-Daha fazla bilgi için bkz. Ön, 1945; Kara, 1946; Aysal, 2005; DüNDAR, 2011. Ayrıca Erken Cumhuriyet Dönemi'ndeki halkçılık ve köycülük düşüncelerinin uygulama alanları olarak görülen Halkevleri ve Köy Enstitüleri ile ilgili kapsamlı bir tartışma için bkz. Karaömerlioğlu, 2006.

Milli kültürün sahada tespit edilmesine yönelik çalışmalar içerisinde, halk ezgilerinin derlenmesi konusu da ayrı bir yer tutar. 1926 yılından itibaren Darülelhan tarafından Anadolu'nun muhtelif yörelerinde gerçekleştirilen çalışmalar ve plak yayınlarının yanı sıra devlet eliyle gerçekleştirilen bir dizi çalışmaya daha şahit oluyoruz. 1937'den sonra Ankara Devlet Konservatuvarı'nın çatısı altında, çoğunlukla Halil Bedi Yönetken, Muzaffer Sarısözen gibi müzik folkloru uzmanlarının katılımıyla yurdun muhtelif yörelerine 16 ayrı derleme gezisi düzenlendi ve binlerce eser balmumu plaklara kaydedildi. Ne var ki, resmî olarak 1952 senesine kadar devam eden derlemelerin, tek parti döneminin sonlandığı, çok partili dönemin başladığı Demokrat Parti iktidarında yeteri kadar ilgi görmediği anlaşılıyor. Devlet kadroları ve imkânlarıyla gerçekleştirilen bu çalışmalar her ne kadar derinlikli bir müzikoloji çalışmasından çok Erken Cumhuriyet Dönemi'ndeki milliyetçi ve halkçı söylemin halk müziği üzerindeki tezahürü olsa da, Anadolu müzik kültürünün kayıtlara geçirilmesi bakımından da son derece kıymetlidir. Daha sonraki süreçte, halk ezgilerini tespit üzere TRT Müzik Dairesi, MİFAD gibi kuruluşlar tarafından yapılan çalışmalar varsa da, hiçbiri Ankara Devlet Konservatuvarı'nın saha çalışmaları kadar sistematik ve uzun soluklu olmamıştır.

Cumhuriyetin ilanından sonra yeni bir toplum tasavvuruyla gerçekleştirilmeye çalışılan eğitim ve kültür reformu ile milli kültürün toplumsal kaynaşma ve bütünleşme aracı olarak kullanılmasının altındaki ideolojik nedenler ve bunların olumlu/olumsuz sonuçları bir yana, Anadolu âşık sanatına dair ilk sesli verilerin de çoğunlukla bu dönem içerisinde tespit edilerek kayıtlara geçirildiğini belirtelim. Bununla birlikte, Âşık Veysel'in bu dönemde keşfedilerek devletin kültür-sanat faaliyetleri içerisinde yer bulmaya, belirli kadrolar tarafından desteklenmeye başladığı dönem de tam olarak bu zamana denk geliyor.

Âşık Veysel'in fark edilmesi, ilk şiirinin Hakimiyeti Milliye'de yayımlanması, İstanbul Konservatuvarı'nın⁶ çalışmaları arasında plak çıkarması, Ankara Devlet Konservatuvarı'nın Sivas derlemelerine katılması, halkevleri yayınlarında eserlerinin basılması ve yurdun muhtelif halkevi ve halkodalarında konserlere çağırılması, Köy Enstitüleri'nde usta öğretici (= saz belleci) olarak ders vermesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından aylık bağlanması gibi konular büyük ölçüde birbirleriyle düşünsel ve kurumsal anlamda bağlı bulunan kadroların ürünü olarak görülüyor.

Halkçı İdeolojinin Sivas Pratiği: Halk Şairleri Bayramı ve Âşık Veysel

Halk Şairleri Bayramı'nın düzenlenmesi büyük ölçüde Ahmet Kutsi Tecer'in gayretleri sonucunda oldu. 1931 yılında Sivas Lisesi'nde edebiyat öğretmenini görev yapan Ahmet Kutsi Tecer, halk şairlerini desteklemek ve eserlerini bir araya getirmek amacıyla Halk Şairleri Koruma Derneği'nin kurulmasına önderlik etmiş; dönemin Sivas Belediye Başkanı Hikmet Işık da derneğin başkanlığına getirilmişti.

Halk kültürü adına dönemi içerisinde büyük bir girişim olan ve ülkenin kültür-sanat yaşantısı içerisinde âşık sanatının tanınması ve tanıtılması adına büyük faydaları olan dernek, Sivas'taki Cumhuriyet Halk Fırkası binasında, Türkiye'de ilk defa gerçekleştirilecek olan Halk Şairleri Bayramı'nı düzenlemek üzere çalışmalara başladı. Bu kapsamda, aynı zamanda derneğin başkanlığını da yürüten Sivas Belediye Başkanı Hikmet Işık, Milli Eğitim Müdürü Necati Bey⁷, Sivas Lisesi Edebiyat Öğretmeni Ahmet Kutsi Tecer, Sivas Lisesi Müzik Öğretmeni ve derneğin umumî

6-Darülelhan, 1927 yılından itibaren *İstanbul Konservatuvarı* ismiyle faaliyetlerine devam etti [Detaylı bilgi için bkz. Tongur, ty:12)

7-12 Teşrinisani 1931'de çıkan Hakimiyeti Milliye gazetesinde Milli Eğitim Müdürü olarak Hüsnü Uluğ'un ismi geçiyor.

kâtibi Muzaffer Sarısözen ve Sivas Ticaret Odası Başkanlığı İhsan Pulak'tan oluşan Halk Şairlerini Tanıtma Komitesi meydana getirildi.

Halk Şairleri Bayramı'nın yapılacağı haberi kısa zamanda ulusal basına yansıdı. Ahmet Muhtar'ın sahibi olduğu "Musiki" isimli dergide, Muzaffer Sarısözen tarafından kaleme alınan bir mektupta derneğin kuruluş amacı ve faaliyetleri hakkında bilgi veriliyordu

"Derneğin teşekkülünden esas maksat, halk şairlerimizin eserlerini toplamaktır. Toplayacağımız bu eserler, hem musiki hem edebiyat itibarıyla tetkike şayandırlar. Bilhassa, milli zevkin ve milli ruhun ma'kesi [yansıması] olan nağmeleri bütün safiyetle dinleyebilmek için, halk şairlerimizin eserlerini büyük bir dikkatle toplama ihtiyacı vardır. Dernek bu gayeye vasil olmak için muhtelif vasıtlara müracaat edecektir. Milli musikiyi tesbit için Sivasta bir merkez tesisine çalışılıyor. Diğer taraftan, musiki ve folklorun diğer şubelerine alâkadar olan arkadaşların bu mesaiye yardım edecekleri ümidindeyiz. (...) Derneğimizin programı meyanında Sivasta bir 'Halk şairleri kütüphanesi' yapmak; halk şairlerine mümkün olduğu kadar maddî yardımlarda bulunmak; halk şairleri hakkındaki tetkikleri mükâfâtlandırmak gibi şeyler de vardır. (...)" (Sarısözen, 1931:25)

Derginin bir sonraki sayısında, amaç ve hedeflerini tanıtmak üzere derneğin yönetmeliği yayımlandı:

- 1."Merkezi Sivas'ta olmak ve hiçbir tarafta şube açmamak şartıyla 'Halk Şairleri Koruma Derneği' namile bir cemiyet tesis edilmiştir.
2. Cemiyetin maksadı, münhasıran halk şairleri veya aşık namile yadettiğimiz halk sanatkârlarının eserlerini toplamak, onları korumak, halk ruhunun ilham ettiği bu eserleri neşretmektir.
3. Bu gayenin husulü için cemiyet aşağıdaki yolda çalışacaktır:
 - a. Halk sanatkârlarına karşı alâka, sempati uyandırmak
 - b. Bu gibi san'at istidatlarını tanımak ve tanıtmak
 - c. Eserlerini toplamak ve neşretmek
 - d. Halk şairleri hakkında yapılan tetkikleri tetkik ve mükâfâtlandırmak
4. Üçüncü maddenin A ve B fıkrasında zikredilen vazifenin ifasına teşvikkâr bir tezahür olmak üzere cemiyetin her sene birinci teşrin zarfında vilâyetin alelumum havalisindeki âşıkların iştirakile bir olimpiyat tertip etmek esası kabul edilmiştir.
5. Teşkilat: İlk defa müessis azadan ibaret olmak ve bilahere azadan seçilmek üzere beş kişiden mürekkep bir idare heyeti vardır. Bunlar aralarında bir reis ve bir umumî kâtip seçerler. Cemiyetin muhasebesi umumî kâtibin vezaifindedir.
6. Azalık, dühul: medeni hukukunu kaybetmemiş her memleket adamı derneğe aza olarak yazılabilir. Aza aidatı bir defa olmak üzere senede bir liradır.
7. Varidat:
 - a. Azanın aidatları
 - b. Azanın ve bütün halk şairleri muhiplerinin [ilgiliilerinin] teberruları [bağışları]
 - c. Bu teşekkül [oluşum] ile alâkadar müesseselerin yardımları
 - d. Neşriyat hasılatı
8. Sarfiyat: Para idare heyetinin kararile lüzumu olan mahallere sarfedilir." (Halk Şairleri Koruma Derneği, 1931:25)

Ahmet Kutsi Tecer, Halk Şairleri Bayramı münasebetiyle 1932 yılında yayımladığı broşürün “Halk Şairleri Koruma Derneği” başlığında, sözlü kültür ürünlerinin milli birer değer olduğuna vurgu yaparak, insan yaşayışı ve doğası gereği bunların unutulma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığını ve bir an önce toplanması gerektiğini aktarıyordu. Ayrıca Cumhuriyet prensipleri ve onun hukuki dayanakları uyarınca köylü-şehirli, münevver-cahil gibi toplumsal katmanların kabul edilemeyeceğini belirterek, halkın kaynaşmasının eğitim yoluyla sağlanabileceğini belirtiyordu. Tecer’in derneğin kuruluş amacını izah ettiği yazısının satır aralarında milliyetçi-halkçı ideolojinin tesiri ve ideal toplum tahayyülünün yansımaları açıkça kendini gösteriyor:

“(...). Halk hayatı durmaz, akar. Son seneler içinde milletimizin görüp geçirdiği büyük heyecanlar, inkılâp sarsıntıları ve hamleler, halk küteleri arasında kendi dili ve kendi zevk şekilleri içinde çeşit çeşit güzel eserler meydana koymuştur. Halk duyusları ve halk ruhunun ifadesi olan şiirler ve her nevi dil mahsulleri halk ruhunu öyle derin bir ayna gibi aksettirebiyor ki insan adeta onu derinden, çok derinden vuran bir ışıkla aydınlanmış gibi görür. Bu çok derinden vuran ışık, millet ruhumuz değil de nedir?

O halde bilhassa yaşadığımız zaman zarfındaki halk hayatı intibalarını toplamak lâzımdır. Halk şairleri koruma derneğinin kuruluşunu hazırlayan fikirlerden biri budur. (...).

(...). Cumhuriyet Türkiyesi maarifi okuma yazma, yurt ve medeniyet bilgisi yayma hususunda durmadan çalışmaktadır. Umumi maarife, halk terbiyesine verilen bu büyük ehemmiyeti bilhassa zikrederiz. Bununla beraber uyanık gençlik bu büyük, milli hamleyi bütün ehemmiyetle karşılamalı ve bu idealin tahakkuku için uğraşmalıdır. İşte halk şairleri koruma derneğinin kurulmasının mühim amillerinden biri de budur.

O halde halk şairleri koruma derneği bir halk terbiyesi müessesesidir. Burada takip edilen gaye bilhassa geniş halk kütlesi ile fikir hayatımızın umumi bağlarını birleştirmek, münever kütle ile geniş kütle arasını doldurmak; bunu tahakkuk ettirmek için de, halk dili, halk nağmeleri, halk edebiyatı, halk ananeleri ile münevver adamın medenî bilgilerini birbirine kaynaştırmak, mezcetmektir [karıştırmaktır]. (...).

(...). İşte bu maksatladır ki halk şairleri koruma derneği bir yandan köy ve halk içinden süzülüp gelen eserleri umuma teşhir ederken bugünün güzel türkçesile yazan muharrirlerin eserlerini de köye ve köylüye tanıttırarak, Türk gençliğinin medenî idealini halk ve köylüye aşılacaktır.” (Tecer, 1932:2-3)

Bu gayelerle Sivas’ta düzenlenen bayram, 5 Kasım 1931 [5 İkinci teşrin 1931] tarihinde başladı. Halk Şairleri Koruma Derneği şehir dışından demiryolu ile bayramı izlemeye gelenlere yüzde elli indirimli bilet temin etmesine rağmen (Hakimiyeti Milliye, 1931a:4; Tecer, 1932:4), kısa bir sürede hazırlanan bayrama ülkenin her köşesinden katılım sağlanamadı. Bayramdan iki gün önce farklı muhitlerden Sivas merkezine gelen âşıklar, 7 Kasım 1931’e kadar Halk Şairleri Koruma Derneği’nin misafiri oldular. Tecer’in verdiği bilgilere göre bayrama, Âşık Veysel’in yanı sıra Âşık Revanî, Âşık Süzani, Âşık Süleyman, Karslı Âşık Mehmet, Hikâyeci Ağa Dayı, Âşık Müştak, Âşık Yarım Ali, Âşık Talibi, Âşık Yusuf, Âşık San’ati ve Âşık Ali’nin de aralarında bulunduğu 15 âşık katıldı (Tecer, 1932:3-4).

Bayramın amacına ulaşması ve büyük bir coşku içerisinde kutlanmasında devlet kadrolarının yardım ve teşvikleri göze çarpıyor. Üç gün süren etkinliğin programı Tecer’in anlatısına göre şu şekilde gelişti: 5 Kasım Perşembe günü sabahı Cumhuriyet Halk Fırkası’nın aynı zamanda dernek merkezi olarak da kullanılan binasında toplanılarak bahçede halkın katılımıyla davul

zurna eşliğinde halaylar çekildi. Aynı günün akşamı askerî mahfilde (bugünkü orduevi) büyük bir müsamerenin ardından yine halaylar çekilerek bayramın birinci günü tamamlandı. Bayramın ikinci günü olan 6 Kasım Cuma sabahı yine fırka binasında halaylar çekildi ve öğleden sonra orduevine geçilerek burada bir müsamere daha düzenlendi. 7 Kasım Cumartesi günü gündüz saatlerinde fırka bahçesinde toplanan halkın katılımıyla yine halaylar çekildi ve bu esnada muhtelif halayların fotoğrafları alındı. Aynı gün öğleden sonra dernek merkezinde küçük bir müsamere yapıldı ve akşam saatlerinde Cezmi [Rıfık Erinç] ve Ulvi [Cemal Erkin] Bey'ler tarafından orduevinde verilen bir konserle bayram sona erdi (Tecer, 1932:4).

Ankara ve İstanbul'dan ilgililerinin de katıldığı bayram, kısa sürede yerel ve ulusal basının gündemine taşındı. Tecer'in verdiği bilgilere göre, Sivas'ta bayram hatırasını taşıyan kartpostallar satılmış; "Halk İçin" mecmuası bayram vesilesi ile bir sayısını, Meslekî mahlasıyla bilinen Kertmeli Âşık Bekir'e ayırmıştı. Ayrıca, yerel basından "Kızılırmak" ve "Sivas" gazetelerinde bayram hakkında yazılar yayımlanmıştı (Tecer, 1932:4). Bayram ulusal basında da geniş yankı uyandırmış; Akşam, Cumhuriyet, Hakimiyeti Milliye, Son Posta, Vakit gibi Ankara ve İstanbul'da yayımlanan gazetelerde bayramdan söz eden, halaylardan kesitlerin ve âşık fotoğraflarının yanı sıra âşık atışmalarının da yer aldığı haberler yayımlanmıştı (Koz, 2015:91).

Halk Şairleri Bayramı'na en fazla ilgi gösteren gazete Hakimiyeti Milliye olmuştur. Bayramın ikinci gününe rastlayan 6 Teşrinisani 1931'de Hakimiyeti Milliye gazetesinin 4. sayfasında "Halkçılık gösterimleri. Sivas'ta Köy Şairleri Bayramı Münasebetiyle" başlığıyla yayımlanan imzasız yazı, hem etkinliğin içeriğiyle ilgili bilgi vermesi, hem de halk şairlerini bir araya toplayan bir etkinlik yapılması fikrinin temelleriyle ilgili ipucu mahiyetinde satırlar barındırması bakımından son derece kayda değerdir (Bkz. *Hakimiyeti Milliye*, 1931a:4):

"Sivas'ta bir takım gençler 'Halk Şairleri Koruma Derneği' adında bir dernek yaptılar. Ömrü henüz bir kaç aydan ibaret olan dernek, ikinci teşrinin beşinden sekizine kadar sürmek üzere yıllık bir bayram yapıyor. Bu bayram Halk Şairlerinin gösterecekleri maharetlerle yükselecektir. Bütün Sivas ellerinde yaşayan Halk Şairleri bu üç gün için sazlarıyla Sivas'a çağırılmıştır. Bir kaç yıl önce Azerbaycan'da böyle bir şen toplantı yapıldı. Bütün Azerbaycan'ın Halk Şairleri Bakü'de biriktiler. O zaman gazetelerde bu haberi gören halkçılar, milliyetçiler gönülden imrenmişlerdi. Dernek Ankara'ya, İstanbul'a bütün Anadolu ellerine mektuplar göndererek birçok zevatı Sivas'a okudu [davet etti]."⁸

Aynı haberde yer alan bilgiye göre, İstanbul Konservatuarı da bayrama davet edilenler arasında yer almıştır. Bununla birlikte, Ankara'dan Hamit [Zübeyir Koşay] Bey ve ilgili duyan bazı kişilerin de Sivas'a giderek bayrama katıldıklarına haberin satır aralarında rastlanıyor.⁹ Bu haberden beş gün sonra, Hakimiyeti Milliye'nin 12 Teşrinisani 1931'de çıkan sayısında, Halk Şairleri Bayramı'na tam sayfa yer verilmiş; yazarının bir önceki yazıda Sivas'a gittiği bildirilen Hamit

8-26 Şubat 1926'da Azerbaycan'ın Bakü kentinde toplanan I. Türkoloji Kurultayı'nda ağırlıklı olarak dil, edebiyat, alfabe gibi konular ele alınmış ve toplantıya Türkiye'den M. Fuat Köprülü ve İstanbul Darülfünunu'nun Azeri asıllı profesörlerinden Hüseyinzade Ali Bey katılmıştır (Qayıbov, 2013:209, 211). Hakimiyeti Milliye gazetesinin satır aralarında zikredilen toplantı, I. Türkoloji Kurultayı'nın tesiri ile 15 Mayıs 1928'de Bakü'de düzenlenen I. Âşıklar Kurultayı olmalıdır (Qayıbov, 2013:218). 1928-1984 yılları arasında Azerbaycan'da düzenlenen âşık kurultayları hakkında bilgi için bkz. Akman, 2008:13-23.

9-Burada, İstanbul Konservatuarı ve merkezi Ankara'da bulunan ve o dönemde İstanbul'da bir de şubesi olan Halk Bilgisi Derneği ile Ahmet Kutsi Tecer'in girişimleri sonucunda kurulan Halk Şairleri Koruma Derneği arasında bir bağ olduğu görülmektedir. Bu bağ, Mehmed Halit Bayrı'nın 1928 senesinde, Ankara'daki merkezin idare komitesi başkanlığını yürüten İshak Refet [İşitman]'ten aldığı vazife sonucunda derneğin

Zübeyir Koşay olduğunu düşündüğümüz H. Z. imzalı ve oldukça hacimli bir yazı eşliğinde Âşık Süleyman, Âşık Ali ve Âşık Talibî'nin yanı sıra "Âşık a'ma Veysel" adıyla Âşık Veysel'in de bilinen en eski fotoğrafı ilk kez yayımlanmıştır.

Ahmet Kutsi Tecer'in, Lise Musiki Muallimi Muzaffer Bey, Belediye Başkanı Hikmet Bey, Maarif Müdürü Hüsnü Uluğ ve Halk Fırkası Reisi Veli Bey'den büyük destek gördüğünü aktaran yazar, daha sonra bayramdaki izlenimlerini paylaşmaya başlamıştır. Bayramda davul zurna eşliğinde çekilen halaylar ve gördüğü diğer oyunlar hakkında bilgi verdikten sonra âşıkların müsameresine geçildiğini, Fahrî mahlaslı Âşık Süleyman'ın iki arkadaşıyla birlikte meclisi selamladığını ve daha sonra da Cumhuriyet, inkılâp ve devlet erkânı hakkında methiyelerin sıralandığını örnekleriyle birlikte aktarmaktadır. Hayli uzun süren methiyelerden sonra Âşık Abdurrahman'ın sözleriyle taşlamalara geçildiğini; Âşık Talibî, Âşık Ahmet Refiki, Âşık Ali ve Âşık Süleyman'ın karşılıklı sözlerinin ardından, Âşık Veysel'in Tûrabî'nin şiirinden iki kıta okuyarak verdiği şu cevapla taşlamaların tatlıya bağlandığını zikretmektedir (*Hakimiyeti Milliye*, 1931b:5):¹⁰

"Sanma dilkeştesin engine aşık
Aşık denizdir payan bulunmaz
Her yerde faş etme sirri hekayik
Anı fehmedici bir can bulunmaz

Tûrabı alemde olduk serseri
Fehmeder kalmadı dürrî gevheri
Kimsenin kimseden yoktur haberi
Böyle acayıp bir seyran bulunmaz"

Yazar haberi nihayete erdirirken, Ahmet Kutsi Tecer ile Âşık Veysel arasında geçen bir anıyı tarihe kaydetmeyi ihmal etmemiştir. Âşıklara "ayak teri ve yol harçlığı" olarak onar lira dağıtan Tecer'in, Veysel'i liraları elinde durmadan çevirirken gördüğünü belirten yazar, aralarındaki konuşmayı şu şekilde aktarmaktadır (*Hakimiyeti Milliye*, 1931b:6):¹¹

İstanbul şubesini açtığı; İstanbul Konservatuarı Müdürü Yusuf Ziya Demirci'nin şubenin başkanlığına ve Ahmet Kutsi Tecer'in de idare komitesi üyeliğine seçildiği dönemden kalmaz (Bkz. Bayrı, 1951a vd.). Sonraki yıllarda Halit Bayrı, Halk Bilgisi Derneği İstanbul Şubesi'nin umumî kâtibi olacak; Ahmet Kutsi Tecer ise, edebiyat öğretmeni olarak Sivas'a gelecek ve folklor çalışmalarını burada sürdürmeye devam ederek, Halk Şairleri Koruma Derneği'nin kurulmasına ve Halk Şairleri Bayramı'nın düzenlenmesine öncülük edecektir.

Nitekim, 1931 senesinde Tecer, gerek mektup yazarak ve gerek basında çıkan haberler yoluyla ilgililerini Sivas'a davet etmiş idi. Muzaffer Sarısözen'in "Musiki" dergisine gönderdiği mektubun satırları arasında da, Halk Bilgisi Derneği'nin İstanbul merkezinin Sivas'ta düzenlenecek bayrama büyük ilgi gösterdiği, derneğin reisi ve İstanbul Konservatuarı Müdürü Yusuf Ziya [Demirci] ve Umumî Kâtip [Mehmed] Halit [Bayrı] beylerin de bu bayrama iştirak edecekleri yazılıdır (Sarısözen, 1931:25). Ancak, bayram sırasında ve sonrasında yayımlanan gazetelerde, gerek Yusuf Ziya Bey ve gerekse Halit Bey'in bayrama katıldıklarıyla ilgili bilgi elde edilememektedir. Bununla birlikte, Yusuf Ziya Bey'in İstanbul Konservatuarı müdürlüğü zamanında Columbia firmasına yaptırılan plaklar arasında Âşık Veysel'in seslendirdiği eserler de yer almaktadır. Plaklar vesilesiyle İstanbul'da bir araya geldiklerini düşündüğümüz Yusuf Ziya Bey ve Âşık Veysel'in, daha önce Halk Şairleri Bayramı'nda karşılaşmış oldukları bilinmemektedir.

10-Gazete haberlerinde Âşık Veysel'in seslendirdiği başka bir eserin bilgisi verilmemektedir. Bununla birlikte, Doğan Kaya (2004:17), Veysel'in Halk Şairleri Bayramı'nda Seherde ağlayan bülbül, Takdirden gelene tedbir kılınmaz, Ne ötersin dertli dertli, Mecnun'um Leylâ'mı gördüm ve Ben gönlümü üç güzele düşürdüm mısralarıyla başlayan beş adet eser seslendirdiğini kaynak belirtmeden aktarmaktadır.

11-Hakimiyeti Milliye gazetesinin 13 Teşrinisani 1931, 18 Teşrinisani 1931 ve 20 Teşrinisani 1931 günlerinde çıkan sayılarında da Halk Şairleri Bayramı ile ilgili haberler ve fotoğraflar yayımlanmaya devam etmiştir. Bayramın ulusal basındaki yansımaları ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Koz, 2015:89-123.

- "Ne o âşık Veysel liralari cebine koymadin?"
- Baş efendi ben bu liralarin bir danesini burada bırakacağım, derneğimize menfaat olur.
- Hayır kalsın senin yerine ben veririm!"

Bayramın Hakimiyeti Milliye'de yayımlanan içeriğine benzer bir sunum 1932 yılında Ahmet Kutsi Tecer'in Muzaffer Sarısözen'in de destekleriyle hazırladığı Sivas Halk Şairleri Bayramı adlı, 16 sayfadan meydana gelen broşürde de yayımlanmıştır. Daha önce de belirtildiği üzere, bu broşürün ilk kısımlarında Halk Şairleri Koruma Derneği'nin kuruluş amacı ile 5-7 Kasım 1931'de yapılan Halk Şairleri Bayramı hakkında bilgi verilmiş; ayrıca, âşıkların ve halay figürlerini gösteren fotoğrafları yayımlanmıştır. Bununla birlikte, Âşık Suzanî, Âşık Ali, Âşık Talibî, Âşık Ruhsatî, Âşık Meslekî'nin koşmaları ile inkılâplar ve devlet erkânıyla ilgili methiyeleri, Fahrî mahlaslı Âşık Süleyman'ın *Yemek Koşması* ve yine Talibî'nin *Boz Öküz Destanı* yayımlanmış; Âşık Veysel'in herhangi bir şiirine yer verilmemiştir. Ancak, *Seherde ağlayan bülbül* mısraıyla başlayan *Emrah* mahlaslı ezgi, Muzaffer Sarısözen tarafından Âşık Veysel'den derlenerek notaya alınmış ve bu nota, şiirlerin sonunda yayımlanmıştır. Bu nota, Âşık Veysel'den derlenerek literatüre giren ilk eserin müzikal metini olma özelliği taşımaktadır.

Gerek gazete haberlerinde ve gerekse sözü edilen broşürde Âşık Veysel'in eski âşıkların şiirlerinden örnekler vermesi, kendi herhangi bir şiirine tesadüf edilememesi, henüz şiir yazmaya başlamadığının ya da kendi şiirleriyle ön plana çıkmak istemediğinin göstergesi olabilir. Nitekim 1952 yılında yayımlanan bir röportajda, gelecekteki yaşantısını büyük ölçüde değiştirecek olan Halk Şairleri Bayramı'na katılmasıyla ilgili bilgi verirken bu konuya açıklık getiriyor:

"(...). ... yirmi yaşımı aştığım zaman sazım gönlüme göre konuşur olmuştu. Karanlık dünyanın tek nuru onun tatlı nağmeleriydi. (...). Gayrı namımız her yerde duyulmuştu. Ben de otuzbeşime gelmiş idim. Bir gün 'Nahiye müdürü köye haber salmış: Âşık Veysel, sazını alsın, onu Sivas'a götürceğiz. Şairler bayramı yapılacak, o da saz çalıp, türkü söyleyecek' dediler. Ağabeyim, beni alıp istenen günde Sivas'a götürdü. (...). Bu Sivas seyahatine kadar, içimden, hoşuma giden âşıklar gibi şiir söylemek geliyor, fakat, köyde: 'Veysel birine abayı yakmış ta onun için şiir yakıyor.' diyecekler diye utanıyor ve söyleyemiyordum. Fakat bu Sivas seyahatinden sonra dilimdeki bağı çözüp attım." (Hınçer, 1952a:217)

Devlet erkânı ve usta âşıklar karşısında ilk defa burada kendisini gösterme fırsatı bulan Âşık Veysel, bilhassa Ahmet Kutsi Tecer'in destekleri sonucunda kabuğundan sıyrılmaya başladı; bu dönemden sonra kendi şiirlerini yazma ve seslendirme cesareti bulduğunu hayatının sonraki dönemlerinde birçok kez dile getirdi. Tecer'le burada başlayan birliktelikleri, daha sonraki yıllarda Veysel'in popüler bir halk âşığı olarak ülkenin kültür-sanat yaşantısı içerisinde yer almasıyla devam etti. Tecer'in 1967 yılındaki vefatına kadar çoğunlukla onun himayesi altında kaldı ve hâkim ideolojinin kültür-sanat politikalarını benimseyen ya da onlara yöne veren kadrolarla tanışma ve desteklerini elde şansı yakaladı.

Hakimiyeti Milliye Sütunlarında Yanık Yüzlü Bir Saz Şairi

1931 yılında düzenlenen Halk Şairleri Bayramı'nda kendini ve sanatını Ahmet Kutsi Tecer ve Muzaffer Sarısözen gibi dönemin önemli kültür-sanat insanlarına tanıtmaya fırsatı bulan Âşık Veysel, çevresinde daha da tanınır hale geldi. 1933 yılına gelindiğinde, Şarkışla'ya bağlı Açcakışla (bugün Akçakışla) nahiyesinin müdürü olan Ali Rıza Bey, Veysel'den Cumhuriyet'in 10. Kuruluş Yıldönümü

nedeniyle bir destân hazırlamasını istedi. Âşık Veysel *Türkiye'nin İhyası Hazreti Gâzi* mısrasıyla başlayan ve 17 kıtadan meydana gelen destânı hazırlayarak, ilk defa nahiye'deki 10. Yıldönümü töreninde seslendirdi.

Destân çok beğenildi ve nahiye müdürü Ali Rıza Bey, destanı Atatürk'e göndermeyi teklif etti. Veysel, destanı Ankara'ya kendi götürmek istedi ve arkadaşı İbrahim [Tutiş]'i de yanına alarak yollara düştü.¹² Sivas'ın ardından Yozgat, Çorum, Çubuk güzergâhından geçerek (Hınçer, 1952b:237) ve kaldığı yerlerde de çalıp söyleyerek, 3 aylık bir yolculuğun ardından (Aslanoğlu, 1967:17) vardıkları Ankara'da, Atatürk'ün huzuruna çıkmayı bir türlü başaramadı.

Destânı, Atatürk'ün dikkatini çeker düşüncesiyle, Falih Rıfkı [Atay]'ın imtiyaz sahibi ve başyazarı olduğu, Cumhuriyet Halk Fırkası ile organik bağları bulunan ve halkçı tutumuyla ülkedeki kültür faaliyetlerini hareketlerini destekleyen Hâkimiyeti Milliye gazetesine götürdü. Daha önce, Halk Şairleri Bayramı sonrasında Veysel'in fotoğraflarını basan Hakimiyeti Milliye gazetesi, bu sefer Veysel'in kendi şiirini yayımlama kararı aldı ve neşretmek üzere bir de fotoğrafını çekti. Destan, 2 Nisan 1934'te "Bir Saz Şairi: Âşık Veysel" başlıklı bir yazıyla yayımlandı:

"Dün gazetemize ülkenin her köşe, bucağında kendi kendine yetişen özlü ve içli saz şairlerinden biri geldi. Sivas'ın Şarkışla kazasının Sivrialan köyünden olan ve Ahmet oğlu Âşık Veysel adını taşıyan bu yanık yüzlü adamın iki gözü de görmüyordu. Elinde taşıdığı sazın yanık memleket havaları üzerinde o şimdi inkılâbın şarkılarını söylüyor. Bu saz şairinin yeni yazdığı şarkılar ve koşmalar, inkılâbın halkın en görgüsüz tabakalarına kadar nasıl işlemiş, anlaşılmiş ve sevilmiş olduğuna en büyük delildir. Onun sazındaki falsolu nağmeler, onun nazmındaki nazım ve kafiye aksakları yapmacık ve taklitçi şiir ve musiki heveskârlarının soğuk çırpırtmalarında olduğu gibi canımızı sıkıyor. Bilâkis bütün bu noksanlarıyla beraber biz bu şiirlerde bütün bir samimiyetin, yapmacık ve gösterişten âzade bütün bir ülkünün ifadesini buluyoruz. Şimdi tarihe maledilmiş olan bozuk bir idarenin ihmalciliği yüzünden tahsilsiz ve cahil kalmış olan bu özlü ruhların çocukları hiç şüphesiz ki yarın memleketin her köşesinde büyük türk sanatının beklediğimiz eserlerini verecekler, istidada kültürü ilâve etmek imkânını bulacaklardır. Âşık Veysel'in bize okuduğu kendi şiirlerinden birini aşağıya alıyoruz. Samimiyet ve kuvvetine bakınız. (...)" (*Hakimiyeti Milliye*, 1934a:5)

Bu sözlerin ardından 17 kıtadan meydana gelen destânın tamamı okuyucuya sunuldu. Atatürk'ü ve kurtuluş mücadelesini öven, ulusal egemenliği, halkçılığı ve sekülerleşen devlet yapısını merkeze alan destan, Hakimiyeti Milliye gazetesini yönetenlerin fikirleriyle birebir örtüşüyor; gazete neşriyatı sırasında halka aşılacak ve yaygınlaştırmak istedikleri inkılâp hareketlerinin önemini, halkın içerisinde bir saz şairinin yine halkın diliyle anlatması büyük yankı uyandırıyor.

Nitekim, destân o kadar beğenilmişti ki, herkesin merak ettiği şairin fotoğrafı Hakimiyeti Milliye'nin ertesi günkü sayısında birinci sayfada yer buldu. Fotoğrafın yanına iliştilen not, bir taraftan gazete okurlarını destânı tekrar okumaya davet ediyor, diğer taraftan da destân şairinin içinde bulunduğu durumu tarihe not ediyordu:

12-Bu seyahat Âşık Veysel'in Sivas dışına ilk çıkışı değildi. Halk Şairleri Bayramı'ndan sonra şiir söyleme konusunda güveni yerine gelen Veysel, aynı senenin (1931) kış aylarında mihmandarı İbrahim'le birlikte Adana yollarına düştü. Köy köy, kahve kahve gezip sanatını icra etti ve ilk defa o senenin kış aylarını gurbette geçirdi (Detaylı anlatım için bkz. Hınçer, 1952a:217).

“Dün Hakimiyeti Milliye’de bir saz şairinin destanını neşrettik. Bu destana şiir’den fazla şuur ismini vermek istiyoruz.

Herhangi bir hareket üç telli saz üstünde ses verdiği, yani halkın iç katlarında yankılandığı zaman, o hareket köklenmiş demektir. Siz istediğiniz kadar yazınız, söyleyiniz, kanun ve marşla resmî’leştiriniz. Bir madde kadar hakikat olduğunu zannettiğiniz hareketi, gidip, köyde ve dağda aradığınızda kendinizden ve eserinizden şüphe edersiniz. Bora ve sağanak suları, en yumuşak toprağın üzerinden bile kayıp gider. Ağır, sürekli yağmur, sıza sıza, en sert kayalıkların altındaki toprağa kadar işler. Halk rahmet adını işte bu yağmura vermiştir. Dünkü destanı okuyunuz: İhtilâlin hemen bütün davalarını, orada, birkaç satıra sığdırılmış olarak bulacaksınız. Bir hareket halk şairi ağzında destan olabilmek için, köy köy, senelerce söylenmek, anlatılmak, anlaşılmak gerektir. Üç telli sazdan çıkan sesin değeri bundadır.

Dün yan odada kendi destanını okuyan bu saz şairinin iki gözü kördü ve şimendiferle bir gün uzaktaki memleketine dönebilmek için bütün şehirde yol parasını bulamadığından içli idi. Ankara’nın böyle asil bir ruha, gurbet olmasındaki acıyı hissetmez misiniz?

Bu şairi bulup sazi ve sözü ile, Anadolu’nun köylerinde, kasabalarında dolaştırınız.” (*Hakimiyeti Milliye*, 1934b:1)

Veysel artık yalnızca eski âşıkların şiirlerini seslendiren, usta malı ezgiler çalan bir halk sanatkârı değildi. Kendi yazdığı şiiri, dönemin hükûmetine yakın bir yayın organında yayımlanmış ve üstelik beğeni toplamış bir halk şairiydi. Şiirini Atatürk’e sunmak gayesiyle, yürüyerek üç ayda gittiği Ankara’da; adından söz edilen, “ihtilali” ve “inkılâpları” benimsemiş, halkın dilini halkın kültürüyle harmanlayıp yine halkın hizmetine sunan örnek bir nefer edasıyla köylerde ve kasabalarda dolaştırılması salık verilen bir halk şairi olmuştu.

İnkılâbın Şarkıları: Âşık Veysel’in İlk Halkevi Dinletisi

Âşık Veysel’in Ankara’ya ziyareti, destanının ve fotoğrafının birer gün arayla Hakimiyeti Milliye gazetesinde yayımlanmasıyla sona ermedi. İki ay süren Ankara seyahatinin ilerleyen günlerinde (Hınçer, 1952b:237), Veysel’in hayatı boyunca çok sık tekrarlayacağı bir olay ilk defa meydana geliyordu: Halkevi dinletisi...¹³

Âşık Veysel, 1952 yılında İhsan Hınçer’le yaptığı bir röportajda (Hınçer, 1952b:238), Ankara Halkevi’nde kendileri için düzenlenecek bir toplantıya davet edildiklerini, mihmandarı İbrahim’le birlikte halkevine gittiklerinde kendilerini İshak Refet Işıtman ve Necip Ali Küçüküka’nın karşıladığını aktaracaktı. Konunun ayrıntıları ise, o dönem Hakimiyeti Milliye gazetesinde yayımlanan bir haberle açığa çıkıyordu. Öyle ki, Ankara Halkevi Dil, Edebiyat, Tarih Komitesi, Veysel’den Ankara Halkevi’nde halka açık bir dinleti yapmasını istemiş ve bunu 3 Mayıs 1934 tarihli Hakimiyeti Milliye gazetesinde, “Halkevinde halk akşamı” başlığıyla yayımladığı bir haberle üyelerine duyurmuştu:

“3 Mayıs 1934 Perşembe günü saat 18,5ta Ankaramıza gelen sıvaslı halk şairlerinden âşık Veysel ve İbrahim tarafından bazı millî deyişler ve koşmalar söylenerek bir halk akşamı yapılacaktır. Bütün halkevi azalarının teşrifleri rica olunur.” (*Hakimiyeti Milliye*, 1934c:2)

13-Ertesi yıl İstanbul, İzmir, Denizli, Bursa ve Konya’daki halkevlerinde, 1936 yılının Ocak ayında da Mersin Halkevi’nde sanatını sergileme imkânı buldu (*Akşam*, 1936:5)

Duyurunun hemen altında yayımlanan program, Türkiye âşık musikisi açısından son derece kayda değer bilgiler vermekteydi. Programa göre, etkinlik İshak Refet Işıtman'ın açılış konuşmasıyla başlamış ve 15 dakikalık bir istirahat arası bulunan iki bölümden meydana gelmişti.

Âşık Veysel dinletinin ilk bölümünde, Emrah'tan Bülbül Koşması, Karacaoğlan'dan bir deyiş, Âşık Veli'den bir deyiş, Gelin türküsü, Âgâhî'den bir deyiş, Emrah'tan bir deyiş ve Kemterî'den bir deyiş seslendirmişti. Programın ikinci bölümünde ise, Yıldız koşması, Âşık Sıtkı'dan bir deyiş, Âşık İbrahim'den bir deyiş, Gevherî'den bir deyiş ve Bozlak'la konserin müzikli bölümünü noktalamıştı. Ve son olarak, Ankara'ya geliş sebebi olan destanını da, dönemin milli şuuru yüksek, Atatürk'e ve ilk on yılını tamamlamış olan Cumhuriyet'in ve halkın değerlerine son derece bağlı bir topluluğun karşısında seslendirdi.¹⁴

Darüelhan'ın Sivas Derlemeleri ve Âşık Veysel'in Columbia Plakları

Sivas çevresinde müzik malzemesini tespit etmeye yönelik çalışmalar, 1926 yılında Yusuf Ziya Bey, Rauf Yekta, Dürrü Bey ve Ekrem Besim'den oluşan Darüelhan derleme heyeti tarafından gerçekleştirilen saha araştırması ile başladı.¹⁵ Bu derleme Sivas il merkezinde yapılmış ve burada tespit edilen eserlerden 15 adedi yayımlanmıştı.¹⁶ Millî musikiden istifade edilmesi düşüncesi neticesinde Darüelhan'ın 1926 yılında saha çalışmalarına başlaması ve '30'lu yıllarla birlikte Columbia firması ile anlaşarak halk sanatçılarının icra ettiği eserlerin piyasaya sunulmasına katkı sağlaması aynı zamanda bizzat halk âşıklarının sesinden âşık musikisi ürünlerinin tespit edilmesine ve halk sanatçılarının sanatlarını sergileyebilecekleri bir ortamın oluşmasına olanak sağladı. Âşık musikisi repertuarının kayıt altına alınmaya başladığı ilk dönemden itibaren Sivaslı âşıkların ve özellikle de gelecekte ülke çapında büyük bir şöhrete kavuşacak olan Âşık Veysel'in varlığı dikkat çekicidir. Yusuf Ziya Demirci'nin *Anadolu Köylerinin Türküleri/Köy Halk Türküleri* isimli eserinde verdiği bilgilere göre, İstanbul Konservatuarı tarafından Columbia firmasına yaptırılan plaklar arasında Âşık Veysel'in seslendirdiği 8 eser vardır ve bunlar 1936-1937 yılları arasında piyasaya sunulmuştur.¹⁷ Sonraki süreçte Veysel'in İstanbul Konservatuarı plakları arasında çıkan eserlerinin sayısı 14'e yükselmiştir.¹⁸

14-Konserde icra ettiği eserlerin tamamının âşık tarzı ya da anonim halk musikisi tarzı ezgiler olması, Veysel'in ilk dönemlerde usta mali ezgilerle ön plana çıktığı, kendi eserlerini daha sonraki dönemlerde icra etmeye başladığı yönündeki düşünceleri destekler nitelikte görünüyor. Bu arada, Âşık Veysel'in ilk dönem ses kayıtlarında -1940 yılına kadar ona yol arkadaşlığı yapan, halasının oğlu olduğunu 1936 yılında "Yedigün" dergisinde çıkan bir röportajında bildirdiği- İbrahim Tutuş'un icraya sesiyle katkıda bulunduğu göz önüne alınırsa, Ankara Halkevi dinletisinde de eserleri birlikte seslendirdikleri düşünülebilir.

15-Daha fazla bilgi için bkz. Şenel, 2011:50-51.

16-Bu eserlerin için bkz. *Anadolu Halk Şarkıları*, 1928a:26, 31; 1928b:7; *Halk Türküleri*, 1929a:14, 15, 18, 19, 20, 21; 1929b:2, 20, 21, 22; 1931:22.

17-Demirci'nin icracısının ismini verdiği plaklar arasında "Niğdeli Ahmet Hulusi", "Osman Pehlivan", "Pıcoğlu Osman", "Rizeli Sadık", "Tılı Murat", "Zorluoğlu Ali Rıza", "Yüzbaşızade Ali Bey", "Nevşehirli Cafer", "Arapgiri Süleyman", "Kara Ali", "Nizipli Mehmet", "Balçioğlu Mehmet" gibi yurdun farklı yörelerinden halk sanatçılarından yanı sıra âşık sıfatıyla Veysel'den başka bir de Âşık Seyfi'nin ismi yer almaktadır.

18-Columbia firmasının 1950 yılında yayımladığı katalogta yayın tarihleri verilmemekle birlikte "Veysel ve İbrahim" adına kayıtlı 14 plakta toplam 28 eserin ismi yer almaktadır (*Columbia Türkçe Plakları Umumi Kataloğu*, 1950:50-51).

Şarkışlalı Âşık Veysel Radyo Mikrofonlarında

Âşık Veysel yol arkadaşı İbrahim'le birlikte İzmir'de bulunduğu sırada, Mimar Necmettin Bey isimli bir zatın şark odasında, "Yedigün" dergisinin muhabiri N. Eröz ile bir röportaj yapmış ve röportaj, derginin 8 Nisan 1936 tarihinde piyasaya sunulan 161. sayısında yayımlanmıştır (Eröz, 1936:11-12, 33). Âşık Veysel'in radyo mikrofonlarından sesini duyurma imkânı elde etmesi, bu röportajın gerçekleştiği İzmir seyahatinden sonra olmuştur.

Veysel 1964 yılındaki bir radyo programında, "Yedigün" dergisinin İstanbul'daki muharririne İzmir'den mektup yazıldığını, onun da bir başka mektupla Veysel'i dönemin radyo müdürü Mesud Cemil Bey'e gönderdiğini, Beyoğlu'ndaki Tokatlıyan Han'da faaliyet gösteren İstanbul Radyosu'na bu vesileyle gittiğini aktarmaktadır. Mesud Cemil Bey, Âşık Veysel'i dinledikten sonra radyoda çalıp söylemesi için programa davet etmiş ve Veysel ilk defa radyodan sesini duyurma olanağı yakalamıştır (Şatıroğlu, 1964).

Cumhuriyet gazetesinin günlük ya da haftalık radyo programlarını yayımladığı köşesindeki bilgilere göre Âşık Veysel, İbrahim'le birlikte ilk defa 15 Nisan 1936'da radyo dinleyicisiyle buluşmuştur (*Cumhuriyet*, 1936:4). Ayrıca, gazetenin 4, 7, 11, 18, 25 ve 28 Mayıs 1936 tarihlerinde çıkan sayılarındaki günlük radyo programında, Veysel ve İbrahim'in İstanbul Radyosu'nda saat 20.00'den 20.30'a kadar, her biri yarım saat süren programlar yaptığını dair bilgi bulunmaktadır.

Âşık Veysel radyo mikrofonlarından sesini duyurmaya başladığı dönem, Türkiye radyolarında alaturka müziğin yasaklandığı (2 Kasım 1934'te başlayan ve 6 Eylül 1936'da sona eren) tarihler arasındadır. Bu dönemin radyo programlarında; çeşitli konferanslar ve Anadolu Ajansı'nın gazetelere mahsus haberlerinin yanı sıra dans musikisi, opera musikisi, stüdyo orkestraları/sanatçıları, oda musikisi, senfonik musiki, muhtelif plaklar/sololar, operet ve film parçaları gibi çoğunlukla Avrupa musikisi tarzında eserleri içeren yayınlar yapıldığı görülmektedir. Ayrıca, 7 Şubat 1936 tarihinde başlayan halk müziği yayın serbestisi çerçevesinde (Yarman, 2010:18), zaman zaman Tanburacı Osman Pehlivan tarafından icra edilen ya da plaklar yoluyla dinletilen halk musikisi programlarına verilmiştir. 15 Nisan-28 Mayıs 1936 tarihleri arasında Âşık Veysel'e sıklıkla program yaptırılması da halk müziği yayınlarını çoğaltarak, bu dönemde makam musikisi aşinalığı nedeniyle Arap radyolarına yönelen halkın beklentisini karşılamak üzere radyo yönetiminin aldığı bir önlem olarak görülebilir.¹⁹

Âşık Veysel'in Türkiye Radyoları/Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu ile münasebeti hayatının son zamanlarına kadar devam etse de, şöhretinin ilk on yılı içerisinde katıldığı programlara ve radyoda icra ettiği eserlere dair bilgi elde etmek pek mümkün olmuyor. Kısıtlı kaynaklar içerisinde zaman zaman tesadüf edilebilen bu tarz bilgilerin bir örneği Sadi Yaver Ataman'ın kişisel notları arasında karşımıza çıkıyor. Henüz tamamı yayımlanmamış olan bu kaynak hakkında şu bilgileri vermekle yetinelim:

Ataman, 1938-1940 yılları arasında Ankara Radyosu'nda hazırlayıp sunduğu radyo programlarında Anadolu'nun muhtelif yörelerinden gelen halk sanatçılarına da yer vermiş ve seslendirdikleri eserlerle ilgili bilgileri kendi el yazısıyla kaleme aldığı defterlerde bir araya getirmiştir. Rika hat ile yazılmış küçük boy çizgili defterde, bu programlara 1940 yılına kadar beraber gezdiği arkadaşı İbrahim'le katılan Âşık Veysel'in birlikte seslendirdiği eserlerin bilgileri de yer almaktadır. Süleyman Şenel'in kişisel arşivinde bulunan defterdeki eser bilgileri, Âşık Veysel'in o dönemdeki

19-Bu dönemdeki yayınların mahiyeti hakkında Cumhuriyet Gazetesi'nin radyo programlarına bakılabilir.

müzikal kimliğini ve repertuar genişliğini tespit etme konusunda büyük katkı sağlamaktadır. Nitekim, Ataman'ın el yazısıyla kaleme aldığı "1939-1940 yılları Ankara Radyosu'nda Türk halk musikisi neşriyatı ve buna ait türkülerin sözleridir" başlıklı defterde "Âşık Veysel ve İbrahim'in icra ettiği yazılı 39 adet eserin güftesi yer almaktadır. Bu güftelerin 4'ü mükerrerdir ve deftere farklı sıra numaralarıyla kaydedilmişlerdir. Defterde güftesi bulunan eserlerden bazıları Âşık Veysel tarafından farklı ortamlarda seslendirilmekle birlikte, büyük bir kısmına dair ses kaydının varlığı tespit edilememiştir. Öte yandan, güftelerinden bir çıkarım yapmak mümkün olsa da, defterde bu eserlerin kırık hava veya uzun hava tarzında olup olmadıklarına dair bir ibareye rastlanmamaktadır.

Ankara Devlet Konservatuvarı Derlemeleri

Cumhuriyet'in ilanından sonra ülkenin kültür-sanat politikalarına yön veren kadroların milli kültürü tesis etme gayesiyle giriştikleri halka yönelik hareketi içerisinde, halk ezgilerinin sahada tespit edilmesi düşüncesi de vardı. Folklorun diğer alanlarında olduğu gibi, halk ezgileri de kaynağında tespit edilecek ve çağın gereklerine uygun olan çağdaş bir ulusal müziğin meydana getirilmesinde, bizzat köylü halk arasında "bozulmadan" yaşadığı düşünülen ezgilerden istifade edilecekti. Bu düşüncenin hayata geçirilmesinde Béla Bartók ve Paul Hindemith gibi müzik adamlarının konferans ve raporlarında sundukları görüşler etkili oldu. Ankara Devlet Konservatuvarı bünyesinde saha çalışmalarını gerçekleştirmek, folklorik/etnografik materyalleri derlemek ve bunlarla ilgili çalışmalar yapmak üzere Folklor Arşiv Şefliği oluşturuldu. İlk derleme seyahati Sivas, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Trabzon ve Rize illerini kapsadı (Yönetken, 1991:74; Şenel, 2011:59). Bu seyahat için Hasan Ferit Alnar başkanlığında, Necil Kâzım Akses, Ulvi Cemal Erkin, Halil Bedi Yönetken, Muzaffer Sarısözen²⁰ ve Arif Etikan'ın iştirakleriyle meydana gelen ve 17 Ağustos 1937'de Ankara'dan hareket eden derleme ekibi (Yönetken, 1963:2979; 1966:52; 1991:74), 18 Ağustos 1937 tarihinde Sivas'a ulaştı (Yönetken, 1966:54; 2006:54). 1937-1952 yılları arasında her sene Anadolu'nun muhtelif vilayetlerine toplam 16 derleme gezisi düzenlendi (Bkz. Şenel, 2011:56-57, 58-61).

Derleme çalışmaları, heyetin ilk durağı olan Sivas şehir merkezinde 20 Ağustos 1937 tarihinde başladı (Kaya, 2014:11). Kayıtlara geçirilen 60'a yakın eser, Sivas merkezindeki ve Hasköy, Karaşar, Karlı, Sivrialan ve Yalınca köylerinden gelen halk sanatçılarından sesinden tespit edildi. Bu halk sanatçıları arasında Âşık Veysel de yer aldı ve 9 adet eser seslendirerek derlemeye kaynak kişi sıfatıyla katkıda bulundu (Coşkun Elçi, 1997:128-133; Kaya, 2014:84-86).

20-O dönemde Kültür Bakanlığı [Milli Eğitim Bakanlığı] Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü'ne bağlı Yüksek Öğretim Genel Müdürlüğü Şube Müdürü olan Ahmet Kutsi Tecer, vefatı dolayısıyla yazdığı bir yazıda Sarısözen'i derleme heyete kendisinin önerdiğini, daha sonra onun Ankara'ya çağırıldığını ve Sivas'a gönderilen ilk derleme ekibiyle birlikte kendi bölgesinde çalışmalara başladığını aktarmaktadır (Tecer, 1963:3035-3036). Ancak, bazı kaynaklarda Muzaffer Sarısözen'in derleme heyetine Sivas'ta katıldığı bilgisi yazılıdır (Bkz. Tan, 1968:4; Coşkun Elçi, 1997:27; Şenel, 2011:58). Halil Bedi Yönetken (1963:2979) de, derleme ekibine "Sivas'tan ... Muzaffer Sarısözen" in katıldığı bilgisini verir. Diğer taraftan, derleme gezilerinde ses kaydetmek için kullanılacak cihazların Ankara'ya ulaşması münasebetiyle çekilen bir hatıra fotoğrafında Cevat Memduh Altar, Hasan Ferit Alnar ve Halil Bedi Yönetken'in yanı sıra Muzaffer Sarısözen de yer almaktadır. Cihaz ilk derleme seyahatine çıkmadan kısa bir süre önce, 11 Ağustos 1937'de teslim alınmıştır (Gökyay, 1941:37). Bu durumda Sarısözen'in derleme ekiple birlikte Ankara'dan Sivas'a hareket ettiği düşünülebilir. Nitekim Yönetken bir başka yazısında bunu doğrulamakta ve Sarısözen'i Ankara'dan hareket eden ekibin içerisinde göstermektedir (Yönetken, 1991:74).

	Plak No.	Kayıt Yeri	Kayıt Tarihi	Eserin ilk mısraı	Kaynak Kişi
1	15/A	Sivas	25.08.1937	Dilber yol üstünü gış eylemişsin	Veysel
2	15/B	Sivas	25.08.1937	Eger benim ile getmek dilersen	Veysel
3	16/A-1	Sivas	25.08.1937	Çubuk uzun tütün az	Veysel
4	16/A-2	Sivas	25.08.1937	Bahçalarda hıyar	Veysel
5	16/B	Sivas	25.08.1937	Kekliğidim vurdular	Veysel
6	(?)	Sivas	25.08.1937	Dost dost diye hayalına yeldiğim	Veysel
7	22/A-1	Sivas	26.08.1937	Gaşların ince mince	Veysel
8	22/A-2	Sivas	26.08.1937	Türk milleti Türk milleti	Veysel
9	26/A	Sivas	31.08.1937	Çaya indim susuzum	Veysel

Veysel'in seslendirdiği eserlerin bir tanesi uzun hava tarzında, diğerleri kırık hava tarzındadır. Âşık musiki tarzında usta malı ya da anonim karakterli halk ezgisi tarzındaki eserlerin dışında Âşık Veysel'in, derleme fişine *Cumhuriyet Türküsü* adıyla kaydedilen ve *Türk milleti Türk milleti* mısraıyla başlayan bir eseri de yer almıştır.

Derleme ekibinde yer alan Muzaffer Sarısözen 1931 yılında gerçekleştirilen Sivas Halk Şairleri Bayramı'nın düzenlenmesi sırasında Halk Şairlerini Tanıtma Komitesi'nde yer almaktaydı ve daha önce Âşık Veysel'le aynı ortamda bulunmuşlardı. Bu açıdan, Sivas derlemelerinde Âşık Veysel'in de yer alması, Sarısözen tarafından derlemelere katılmak üzere davet edilmiş olabileceğini düşündürmektedir. Nitekim, Sivrialan köyünden Âşık Veysel'den başka Mehmet, Hasan ve İbrahim isimlerinde üç farklı halk sanatkârının daha derlemelere katıldığını ve eser icra ettiğini derleme fişlerindeki bilgilerden öğreniyoruz. Bununla birlikte, Pervane mahlasıyla bilinen halk şairi Sıtkı Baba'nın *Düşmüşüm derdinden aşk ateşine* mısraıyla başlayan deyişini seslendirerek derlemelere kaynak kişi olarak katılan Şarkışallı Mehmet isimli halk sanatkârı, eseri Veysel'den dinlediğini belirtmiş ve bu bilgi derleme fişine kaydedilmiştir. Derlemede *Goyun gelir yata yata* mısraıyla başlayan eseri seslendiren Âşık İbrahim de, eseri Veysel'den öğrendiğini aktarmıştır.

Halkevleri ve Ülkü Mecmuası

Halkevleri yoluyla Türkiye'nin tamamına yayılmış bulunan bu halk terbiyesi ve sosyal-kültürel kaynaşma, bütünleşme atmosferi Âşık Veysel için de büyük bir kapı araladı. Cumhuriyetin 10. Kuruluş Yıldönümü için yazdığı Gazi Destanı'nı Atatürk'e sunmak üzere 1934 yılında Ankara'ya gelen Veysel'in Ankara Halkevi'nde konserle başlayan halkevleri birikteliği, 1950 yılında seçimleri kazanarak iş başına gelen Demokrat Parti hükûmetinin 1951 yılında halkevlerini kapatmasına kadar devam etti.

Halkevleri, Âşık Veysel'in sanatını geniş kitlelere yaymasına büyük bir fırsat tanıdı. Özellikle, Sivas Halk Şairleri Bayramı'nda tanıştığı Ahmet Kutsi Tecer'in, Ülkü Halkevleri Mecmuası'nın başında bulunduğu 1941-1945 yılları arasında büyük destek gördü. 1940'lı yıllar boyunca Ülkü'de Toprak, Sen bir ceylan olsan ben de bir avcı, Dirdimi dökersem derin dereye, Tanrı'ya Hitap, Arzusun çektiğim Beserek dağı, Bizim eller yaylasına yürümüş ve Mektup'un da yer aldığı yirmi üç adet şiiri yayımlandı (Özdemir, 2013:33).

1943 yılında Ankara Halkevi'nde orkestra eşliğinde sahneye çıktı (Özdemir, 2013:32). Şiirlerini içeren *Değişler* adlı kitabı 1944 yılında Ahmet Kutsi Tecer'in gayretleriyle ve yazdığı ön-sözle Ülkü yayınları arasında neşredildi. 1949 yılında Tecer'in organize ettiği bir konser için, Âşık Veysel'in şiirlerinden oluşan Sazımdan Sesler isimli 39 sayfalık bir kitap hazırlandı ve bilet yerine dinleyicilere satıldı (Şatıroğlu, 1964).²¹

Halkevi çevrelerinde tanınan ve talep gören Âşık Veysel, uzun müddet ülkenin çeşitli yerlerindeki şubeleri gezerek konserler verdi; halkla buluştu. 1940'lı yılların başında verdiği bir konserin bilgisine, Afyon Halkevi Reisi A. Mahir Erkmn ve CHP Afyon Vilâyet İdare Heyeti Reisi Ali Taşkapulu'nun CHP Genel Sekreterliği'ne gönderdikleri, 17 Şubat 1941 tarihli iki ayrı raporda rastlıyoruz.²² Raporlardan, Ahmet Kutsi Tecer'in Bedrettin Tuncel'le birlikte bir konferans için gittikleri Afyon'da, Âşık Veysel'in de yanlarında bulunduğu ve konferans sonrasında verdiği konserde halkın takdir ve alkışlarına mazhar olduğunu öğreniyoruz.²³

Halkevleri, kuruluşunda ortaya koyulan ilke ve idealleri çerçevesinde, hayattaki halk sanatkârlarını her yönden desteklemeye çalıştı. Âşık Veysel bunun tipik ve en bilinen örneklerindendi. Veysel'in Halkevleri kadroları tarafından desteklenmesinde, yine Ahmet Kutsi Tecer'in de büyük katkısı vardı. Tecer, Urfa milletvekili olarak Ankara'da bulunduğu sıralarda, Ülkü Halkevleri Mecmuası'nı da idare ediyordu. Yukarıda da sözü edildiği gibi, 1944 yılında Veysel'in şiirlerinden meydana getirdiği *Değişler* adlı kitabını yayımlamıştı. Arşiv kayıtlarından, halkevleri ve halkodaları kütüphanelerine dağıtılmak bu kitaptan 1944 yılının Ağustos ayında 800²⁴ ve 1945 yılının Ocak ayında 2000 adet²⁵ satın alındığını ve Tecer'in bu kitapların ücretini, Ülkü dergisine ödenmek üzere CHP Genel Sekreterliği'nden talep ettiğini öğreniyoruz.

Bu dönemde, halkevleri ve halkodalarındaki kütüphaneleri geliştirmek, üyelerin özellikle halkevi yayınlarından çıkan yeni kitapları okumalarını temin etmek ve yazarlara belirli miktarlarda maddi kaynak sağlamak için toplu şekilde kitap alındığına dair başka örnekler de var. Mesela, Âşık Veysel'in "Ülkü Dergisi vasıtasıyla" notu ile CHP Genel Sekreterliği'ne yazdığı dilekçesi, eser sahiplerinin toplu alımlarla desteklendiğini bir kez daha ortaya koyuyor. 1949 tarihli dilekçede Veysel, Sazımdan Sesler isimli kitabının alınması için talepte bulunuyor:

"Sazımdan Sesler adlı bir kitap bastırdım. Bilhassa Halkodalarına toplanan halkımızın okuyacaklarını sanıyorum. Ötedenberi çok yardımınızı gördüm. Bu sefer de yardımınızı geri bırakmayacağınızı ümitle münasip bir mi[k]tarın satın alınmasına emirlerinizi diler, saygılarımı sunarım."²⁶

Onaylanan dilekçenin altında, 30 kuruştan 500 adet alınacağına dair el yazıyla yazılmış bir not da var. "Büro VII Şefi Konya Milletvekili" imzalı bir başka belgede ise, kitap bedeli olan 150 liranın ödenmesi için "I. Büroya" havalesi hususunda CHP Genel Sekreterliği'nden müsaade isteniyor.²⁷

Aynı dönemde folklor çalışmalarının CHP Genel Sekreterliği eliyle maddi anlamda desteklendiğini ortaya koyan başka örneklerin olduğunu belirtmek gerekiyor. Sözgelimi, "Büro V. den Folklor Derleme Memuru Ferruh Arsunar" imzasıyla CHP Genel Sekreterliği'ne yazılmış 11 Nisan 1945 tarihli bir yazıda "üç seneden beri folklor derleme işlerimize faydalı olan Aşık Ali İzzet Özkandan" yine bazı önemli derlemeler yapıldığını ve yardımlarına karşılık kendisine "150 lira" ve-

21-Âşık Veysel hayattayken, şiirlerinin bilgisi dahilinde ve kendi ismiyle yayımlandığı üç eseri vardır. Bunlardan, *Değişler* ve *Sazımdan Sesler*, Halkevleri döneminde Ahmet Kutsi Tecer'in teşvik ve gayretleriyle; *Dostlar Beni Hatırlasın* adlı eser de 1970 yılında yayımlanmıştır (Bkz. Şatroğlu, 1944; 1949, 1970).

22-Bkz. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Katalog Numaraları: 490.01.1007.885.1.16, 490.01.1007.885.1.17

23-Taşkapulu'nun kaleme aldığı raporda Tecer "Gazi Orta Öğ. Okulu Edebiyat Öğretmeni", Tuncel ise "Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesi Doçenti" olarak anılmıştır (Bkz. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Katalog Numarası: 490.01.1007.885.1.17).

24-Bkz. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Katalog Numaraları: 490.01.888.481.1.122, 490.01.888.481.1.123

25-Bkz. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Katalog Numarası: 490.01.888.481.1.115

26-Bkz. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Katalog Numarası: 490.01.888.481.1.102

rilmesinin talep edildiği kayıtlara rastlanıyor.²⁸ Ayrıca bu yazıya istinaden Kars Milletvekili C[evat] Dursunoğlu tarafından “CHP Genel Sekreterliği Yüksek Katına”, paranın “Folklor masrafları” tertibinden ödenebilmesi için “XII. Büroya” havale edilmesi hususunda gönderilmiş bir “olur” yazısına da tesadüf edilebiliyor.²⁹

Köy Enstitüleri’nde Öğretmen Bir Saz Şairi: Âşık Veysel

Cumhuriyeti kuran kadroların muasır medeniyet seviyesine ulaşmış *ideal birey* ve *toplum* tahayyülüne kent merkezlerinde halkevlerinin çalışmaları ile olgunlaşırken, ülke nüfusunun büyük çoğunluğunun köylerde yaşıyor olması yeni arayışları beraberinde getirdi. Toplum katmanları arasındaki farkı ortadan kaldırmak ve kurucu ideolojinin inkılâplarına bağlı bireyler yetiştirmek için köylerdeki nüfusun da eğitilmesi büyük önem taşıyordu. Zira ülkede okuma-yazma oranı henüz istenilen düzeyde değildi ve maarif alanında da bir sıçrama gerçekleştirmek ve halihazırdaki köy öğretmeni açığını kapatmak da son derece gerekli idi.

Köylünün eğitim gereksinimi sadece okuryazarlıkla sınırlı değildi. Eğitim alanında bulaşıcı hastalıklarla ilmî yollarla mücadelede, çağdaş tarım ve hayvancılık yöntemlerini hayata geçirmeye varana kadar sosyal, ekonomik ve kültürel yönleri bulunan bir kalkınma hareketi gerçekleşmesi gerekiyordu. Dönemin koşulları içerisinde köylere hizmet götürmek, köyde yaşamaya ikna edilebilecek bir eğitim kadrosu oluşturmak da büyük zorluk taşıyordu. Başarı için köylünün dilinden anlayan, yeni bir aydın tipine gereksinim vardı. Bu da köylünün kendi içinden çıkabilecekti. Bunun farkına varan İsmail Hakkı Tonguç, dönemin Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel’in önderliğinde Köy Enstitüsü fikrinin en önemli isimlerinden biri oldu.³⁰

1937’de ilkokul düzeyinde eğitim veren ve köy öğretmeni yetiştirmek üzere açılan kursları, daha sonra Köy Öğretmen Okulları’nın açılması süreci izledi. 1939’daki Birinci Maarif Şûrası’nda, köylünün eğitiminde yalnızca köylüye okuma-yazma öğreten bir öğretmenin yeterli olmayacağı, köy öğretmeni yetiştirecek kurumların çok yönlü eleman yetiştirmesi gerektiğine karar verilerek, yeni açılacak kurumlara “Köy Enstitüsü” adının verilmesi kararlaştırıldı (Aysal, 2005:272-273). Hasan Âli Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç’un girişimleriyle şekillenen tasarı, TBMM’de görüşüldükten sonra 17 Nisan 1940 tarihli “Köy Enstitüleri Kanunu” ile yürürlüğe girdi (Aysal, 2005:274).

1940 yılından başlayarak, ülkenin tarıma elverişli ve geniş arazisi bulunan, tren yollarına yakın köylerinde 21 adet Köy Enstitüsü açıldı.³¹ Buralarda verilen eğitim ziraat işleri, atölye işleri ve kültür dersleri olmak üzere üç ana grupta toplandı. Uygulamalı olarak verilen ziraat işlerinde öğrencinin çağdaş tarım ve hayvancılık metotlarını öğrenmesi, atölye işlerinde de köylerde hayatı kolaylaştıracak ikinci bir mesleği edinmesi amaçlanıyordu. Kültür dersleri ise klasik eğitim sisteminde yer bulan matematik, geometri, tarih, coğrafya, müzik gibi öğretmenlikle ilgili derslerden oluşuyordu. Bu okullardan mezun olanlar, gelecekte ülkenin aydınlık yüzü olacak ve demokrasiyi henüz idrak edememiş toplumun köylü kesimini çağdaş Cumhuriyet yurttaşı niteliğine kavuşturacaktı.

27-Bkz. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Katalog Numarası: 490.01.888.481.1.01

28-Bkz. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Katalog Numarası: 490.01.888.481.1.94

29-Bkz. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Katalog Numarası: 490.01.888.481.1.93

30-Köy Enstitüleri’nin kuruluşu ve amaçları için bkz. Aysal, 2005: 267-282.

31-Bu enstitülerinin isimleri ve bulunduğu yerler: Akçadağ (Malatya), Akpınar (Samsun), Aksu (Antalya), Arifiye (Kocaeli), Beşikdüzü (Trabzon), Cılavuz (Kars), Çifteler (Eskişehir), Dicle (Diyarbakır), Düziçi (Adana), Erciş (Van), Gökçöy (Kastamonu), Gönen (Isparta), Hasanoğlan (Ankara), İvriz (Konya), Kepirtepe (Kırklareli), Kızıllıçlı (İzmir), Ortaklar (Aydın), Pamukpınar (Sivas), Pazarören (Kayseri), Pulur (Erzurum) ve Savaştepe (Balıkesir).

Köy Enstitülerinde temel derslerin yanı sıra ziraat ve atölye dersleriyle köy yaşamının bütün ihtiyaçlarını karşılayabilen ve deneyimlerini öğrencilerine aktarabilen bir öğretmen nesil yetiştiriliyordu. Bütün enstitülerde öğrencilerin kültür ve sanata yatkın birer birey olmaları için gayret sarf ediliyor; öğrenciler şiirler ve çeşitli yazılar kaleme alıyordu. Ankara'ya yakınlığı nedeniyle merkezi bir vasfı bulunan Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nde Köy Enstitüleri Dergisi adıyla bir dergi çıkarılıyor; öğrencilerin kaleme aldığı yazılar bu dergide yayımlanıyordu.³² Öğrenci ve öğretmenlerden folklor meraklı olanlar çevre köylerde halk ezgileri, masallar, hikâyeler, inançlar, gelenek ve görenek gibi konularda çalışmalar yapıyor; eğitim düzeyi, nüfus, göç, yerel mimarî, tarihi doku gibi konularda istatistikî bilgiler topluyor ve bütün bunların sonuçlarını dergi ve kitaplarda yayımlıyordu.

Bununla birlikte; köy enstitülerinde müzik dersleri de oldukça önemseniyor ve bu konuda yoğun bir çaba gösteriliyordu. Mandolin, taşınması kolay ve sabit perdeli bir çalgı olması nedeniyle ana çalgı olarak kabul ediliyor; her öğrencinin, öğretmen olduğunda çocuk şarkılarını, marşları ve halk ezgilerini çalabilecek kadar mandolin ve nota öğrenmesi zorunlu tutuluyordu. Klasik batı müziği parçalarının yanı sıra armonize edilmiş çok sesli parçalar, marşlar ve halk türküleri de eğitim müfredatında yer alıyordu.³³ Mandolinin dışında keman, piyano, akordeon, bağlama gibi çalgılar da yan çalgı olarak öğrenciler arasında oldukça yaygındı. Ayrıca, öğrencilerin müzik kültürünü geliştirmek amacıyla radyo ve gramofondan faydalanılıyor; yeni çıkan plaklar temin edilmeye çalışılıyordu.

Köy çocuklarını yetiştirmek üzere başlatılan bu eğitim seferberliği içerisinde usta öğretmenler ve tanınmış bazı isimler de yer aldı. Sözgelimi, Hasan Çakır Efe bildiği 28 adet millî oyunu iki yıl boyunca dolaştığı köy enstitülerinde öğretti (Ön, 1945:84; Özen, 2009:64). Akpınar Köy Enstitüsü'nde Konyalı halk sanatkârı Mazhar Sakman bando dersleri verdi (Hınçer, 1952b:238). Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nde Sabahattin Eyüboğlu kültür tarihi, Ruhi Su ise müzik öğretmeni olarak yer aldı.

Halkevlerinde ve radyolarda sazına ve sözüne sık sık yer verilen Âşık Veysel de, Köy Enstitüleri'nin müzik derslerine saziyla katılarak milli maarife katkı sağladı. Köy Enstitüleri ile tanışmasında yine Ahmet Kutsi Tecer'in rolü olacaktı:

"(...). 1940 ta İbrahimden ayrılıp, Küçük Veyselle birleşmiştik. Ankaraya gelişlerimizden birisinde bizi ilk defa Sivasta Şairler Bayramına çağıran Kutsi Tecerle görüştük. O zaman, Ülkü dergisinin müdürlüğünü yapıyordu. Yanında maarifçi İsmail Hakkı Tonguçla Ferit Oğuz Bayır da vardı. Hoş beş sırasında bize köy enstitülerinde musiki öğretmenliğini kabul edip etmeyeceğimizi sordular. Derhâl kabul ettik. Bunun üzerine iyi bir aylıkla bizi musiki öğretmenliğine tâyin ettiler. Her sene bir enstitüde hocalık yaptık. (...)" (Hınçer, 1952b:238)

O dönemde Urfa milletvekilliğinin yanı sıra Ülkü Halkevleri Mecmuası'nın da müdürlüğünü yürüten Ahmet Kutsi Tecer'in girişimiyle, 1941 yılında Kocaeli'ndeki Arifiye Köy Enstitüsü'nde başlayan usta öğreticilik hayatı³⁴ (Özen, 2009:65), 1942-1943 yıllarında Ankara'daki Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nde, 1943-1944 yıllarında Eskişehir'deki Çifteler Köy Enstitüsü'nde, 1944 yılında Kastamonu'daki Gökçöy Köy Enstitüsü'nde, 1945 yılında Sivas Yıldızeli'ndeki Pamukpınar Köy Enstitüsü'nde,

32-Yılda dört defa çıkarılacağı vaat edilen dergi ilk defa 1945 yılında yayın hayatına atılmış ve ancak sekiz sayı çıkabilmiştir.

33-Köy Enstitüleri'nde öğretilen bazı eserlerin listesi için bkz. Ön, 1945:84-86; Kara, 1946:402-403.

34-İhsan Hınçer ile 1952 yılında yaptığı röportajda enstitülerde 1942 yılında çalışmaya başladığını aktarıyor. Bu durumda Veysel'in köy enstitüleri ile tanışmasının 1941-42 eğitim-öğretim dönemi içerisinde olduğunu akla getiriyor.

1946 yılında Samsun Ladik'teki Akpınar Köy Enstitüsü'nde devam etti (Özen, 2009:65).³⁵ Küçük Veysel olarak da bilinen yol arkadaşı Veysel Erkilic'i birlikte gittiği enstitülerde, öğrencilere bağlama çalmayı ve halk türkülerini öğretti; enstitülerde düzenlenen etkinliklerde öğrencilere konserler verdi.³⁶

Hasanoğlan Köy Enstitüsü'ndeki müzik çalışmalarıyla ilgili izlenimlerini 1945 yılında kaleme alan ve o dönemde Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü öğrencisi olan Abdullah Ön, repertuarlarındaki halk türkülerinin bir kısmını 1943 senesinde enstitüde "halk türkülerinin hocalığını yapan" Âşık Veysel'in öğrettiğini aktarıyor. Verdiği türkü listesinde, Âşık Veysel'in plağa okuduğu eserler *Bülbül, Köroğlu, Keklik, Mecnun'um Leylamı* gördüm gibi halk ezgisi tarzında anonim ya da âşık tarzı eserler yer alıyor (Ön, 1945:86).³⁷

Köy Enstitüleri yılları Âşık Veysel'in en sevilen şiirlerini yazdığı dönem oldu. 1941 yılında bulunduğu Arifiye Köy Enstitüsü'nde *Esti bahar yeli karlar eridi ve Açtı bahar çiçekleri Ada'nın* mısraıyla başlayan şiirlerini, 1944 yılında bulunduğu Çifteler Köy Enstitüsü'nde ise *Dost dost diye nicesine sarıldım mısraıyla başlayan Kara Toprak* adlı şiirini yazdı (Şatıroğlu, 1964).

Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nde bulunduğu dönem de Âşık Veysel için oldukça verimli geçti. *Uzun ince bir yoldayım* ve *Girdim dostun bahçasına* mısraıyla başlayan şiirlerini, *Yeni mektup aldım gül yüzlü yârden* mısraıyla başlayan *Mektup* adlı şiirini³⁸ ve *Bir ulu ağaçtan bir yaprak düşse* mısraıyla başlayan *Gerçek Âşık*³⁹ adlı şiirini burada yazdı. Hasanoğlan'dayken tanıştığı Yaşar Kemal yıllar sonra, Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nde bulunduğu dönemin Veysel'in kendi şiir üslubu için bir dönüm noktası olduğunu aktardı:

35-Âşık Veysel'in Akçadağ, Düziçi, Pulur, Kepirtepe, Savaştepe gibi bazı enstitülere usta öğretici olarak değil, konser vermek için kısa süreli olarak gittiğini biliyoruz (Bkz. Aslanoğlu, 1967:30; Turan, 1994; Alptekin, 2007). Kutlu Özen, Veysel'in toplam 18 köy enstitüsünde görev yaptığını Sebahat ve Enver Karatekin'den naklediyor (Özen, 2009:65). Bunların bir kısmı görevinden ayrıldığı 1946 yılından sonra, konser vb. etkinlikler için kısa süreli ziyaretler şeklinde olmalıdır.

36-1945 tarihli Radyo dergisinde, köy enstitülerinin birinde saz öğreticisi olarak tayin edilen Âşık Veysel'in Ankara'ya geldiğinden ve radyoda iki konser verdiğinden söz ediliyor (*Radyo*, 1945:18). Dönemin popüler bir halk âşığı olan Veysel'in, Köy Enstitüleri döneminde de radyodan sesini duyurduğu ve dinleyici kitlesinden kopmadığı anlaşılıyor.

37-*Köroğlu* ve *Mecnun'um Leyla'mı gördüm* adlı eserleri, Arifiye Köy Enstitüsü öğrencisi Mustafa Kara'nın verdiği listede de görüyoruz; fakat burada Âşık Veysel'den söz edilmiyor (Kara, 1946:403).

38-Âşık Veysel'in *Yeni mektup aldım gül yüzlü yârden* mısraıyla başlayan şiirini yazdığı yerle ilgili farklı bilgiler var. Şiirin yazılış hikâyesini anlattığı bir ses kaydında, son olarak Ladik'teki Akpınar Köy Enstitüsü'nde görev aldığını ve izinli olarak köyüne gittikten sonra bir daha dönmediğini zikrediyor. Anlatının devamında, Hasanoğlan'da sekiz ay kaldıktan sonra Sivrialan'a gitmeyi arzu ettiğini, fakat doğrudan doğruya izin isteyemediğini aktarıyor. Bir şiir yazıp toplantıda okuyama karar verdiğini, bunu dinleyince memleket hasretine düştüğünü fark edip izin vereceklerini düşündüğünü, gerçekten de bu yolla izin alabildiğini belirtiyor. Bu durumda şiiri Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nde yazılmış olduğu ortaya çıkıyor. Bununla birlikte, Erdoğan Alkan'a, şiirin yazıldığı yerle ilgili farklı bir bilgi daha veriyor. Günde bir iki saat derse girdikten sonra odasında yapayalnız kaldığını ve enstitülerdeki hayattan sıkıldığını, Akpınar (Ladik) Köy Enstitüsü'nde yayınlarından mektup almış gibi bu şiiri yazdığını, 15 gün izinli olarak köyüne geldiğini ve bir daha dönmediğini aktarıyor (Alkan, 1991:91). Ses kaydındaki anlatı sırasında Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nün ismini zikretmesi bir dil sürçmesi midir bilinmez ama Akpınar Köy Enstitüsü'nün görev yaptığı son enstitü olduğunu düşünülürse, şiirin ortaya çıkış hikâyesiyle ilgili ikinci anlatı aklı daha yatkın geliyor. Bu çelişkili ifadelerden olsa gerek, Ahmet Özdemir de şiirin yazıldığı yerle ilgili olarak her iki enstitünün ismini birden zikrediyor (Bkz. Özdemir, 2013:31-32).

39-Âşık Veysel, bir radyo programında eseri seslendirmeden önce şiirin hikâyesini anlatıyor (Anlatının bir başka versiyonu için bkz. Özen, 2009:67-68):

“Veysel en yeni şiirlerini Hasanoğlan’da yazdı, hem de en güzel şiirlerini; Veysel, yeni bir Veysel olduysa Hasanoğlan Köy Enstitüsünde oldu. Orada saz öğretmeni olarak yeni oluşan aşklı şevkli bir köylü dünyasına katıldı. İlk yıllarda Hasanoğlan, yapmanın yaratmanın bir sevinç şakımasıydı. Veysel de bu şakımayı iliklerine kadar yaşadı.” (Yaşar Kemal, 1973:5)

Cumhuriyet kadrolarının 1940’lı yıllarda hayata geçirdiği en önemli projelerden biri olan Köy Enstitüleri; Atatürk’e, Cumhuriyete, inkılâplara ve içinden çıktığı memleket köylüsüne yürekten bağlı olan Veysel’i de kucaklamıştı. Yaşar Kemal’in sözünü ettiği şakıma, belki de bunun eseri idi. 1946 yılında geldiğinde Âşık Veysel’in içindeki sevinç, sıra hasretine dönüştü. Samsun Ladikeki Akpınar Köy Enstitüsü’nde 15 günlük bir izinle köyüne geldi. Bir daha geri dönmedi ve Veysel’in Köy Enstitüleri’nde usta öğreticilik serüveni sona erdi (Şatıroğlu, 1964).

Gerçekçi Köy Filminde Sansürün Sahte Mekânları

Âşık Veysel trajik hayatıyla her dönem ilgi odağı oldu. Gözlerinin görmemesi, ilk evliliğinin yarattığı bunalım dönemi, Atatürk ve Cumhuriyet tutkusu, eserleri, insana ve topluma bakışı, yaşam tarzı ve daha pek çok konu Veysel’i gündemde tutmaya yetti. Halkın içinden çıkarak şöhreti yakalamış, fakat köklerini kaybetmemeyi kendine ilke edinmiş bir Anadolu şairi olarak, hakkında yapılan her faaliyet halkın ilgisini çekti.

Türkiye’de film endüstrisinin hızla gelişmekte olduğu 1950’ler, Veysel’in ülkenin birçok yerini gezdiği, turneler düzenlediği, halkla haşır neşir olduğu yıllardı. Halkevleri ve Köy Enstitüleri’nin ona sağladığı imkânlarla, kültür ve sanatın pek çok dalında duayen olmuş isimlerle tanışmış, dostluk kurmuştu. Bunlardan biri de ressam, yazar ve şair Bedri Rahmi Eyüboğlu’ydu. Âşık Veysel’in yaşam öyküsünden esinlenen Eyüboğlu, 1952 yılında bir senaryo kaleme alarak, onu ilk defa beyaz perdeye taşımak istedi. Senaryo büyük ölçüde Veysel’in hayatı üzerine kurgulanmıştı; fakat gerçek yaşam öyküsüyle örtüşmeyen noktalar da yok değildi. Senaryo Âşık Veysel’e okundu. Veysel filmin çekilmesini kabul etti ve çekimlere başlandı.

Yönetmenliğini Metin Erksan’ın üstlendiği film *Karanlık Dünya: Aşık Veysel ve Hayatı* adını taşıyordu. Biyografi tarzında, “gerçekçi bir köy filmi denemesi” olarak 1952 yılında Âşık Veysel’in köyü Sivrialan’da ve bazı sahneleri de Kapadokya’da çekildi. Filmde Ayfer Feray, Ahmet Sayıl, Kemal Öz, Hakkı Ruşen gibi isimlerin yanı sıra Âşık Veysel de yer aldı.

Film tamamlandığında Sansür Kurulu’nun denetiminden geçemedi. Kurul öncelikle, “dünya karanlık olamaz” gerekçesiyle yapımcıdan filmin isminin “Âşık Veysel’in Hayatı” olarak değiştirilmesini istedi. Ardından da, köydeki çekimlerde görülen buğday başaklarının boylarının kısa olması nedeniyle, bu bölümlerin filmde çıkarılması istendi. Başakların kısa olması, toprakların verimsiz, Türk köylüsünün fakir olduğu izlenimi yaratıyordu. Oysa 1923’ten beri, Cumhuriyet’i kuran ve yöneten kadrolar yüzü Batıya dönük, çağdaş ve her anlamda gelişmiş bir ülke ideali içindelerdi. Türkiye’nin imajını sarstığı düşünülen sahneler filmde çıkarıldı.

(...). ... öğretmen odasının önünde ufak bir kiraz fidanı dikmişler. Ben de ağacı çok severim. Öğretmen odasının önünde sandalyeyi koydururum, o ağacın dibine... Ağacı böylesine okşuyorum, seviyorum. Her gün ve her gün orada otururum; ağacı severim. Günün birinde hava karıştı, gürledi. Biz içeri gittik. Bir dolu; geldi, vurgu kırdı, geçti. Tabi, güneş açıldı. Yine sandalyemi ağacın dibine koydurdum. Baktım ki o yapraklar yırtılmış; dallar kırılmış, perişan bir halde... O zamanlar şu şiiri yazdım: Bir ulu ağaçtan bir yaprak düşse (...)

Filmin yapımcısı Nazif Duru, yönetmenden bağımsız olarak sansürün müdahale etmeyeceği bazı görüntülerini filme ekledi. Âdeta köylünün zengin ve refah içerisinde olduğu izlenimi yaratılmaya çalışılıyordu. Filme sonradan eklenen sahnelerde, Âşık Veysel yıllar sonra köye dönüyor ve ayrıldığı zamana göre köyü “modern” bir halde buluyordu. Bereketli topraklar üzerindeki gür buğday tarlasında ve karasabandan terfi eden zengin köylünün traktörle sürdüğü tarlada “modern” tarım makinalarının sesini dinliyor; tebessüm ediyordu. Görüntülerde “modern” bir köy okulu ile çağın gereklerine uygun, köydeki bütün salgın hastalıklara karşı zafer kazanmış bir dispanser de yer alıyordu. Bir grup köylü onu köyün girişinde karşıyor; doktor önlüklü birisi yıllar önce hastalık nedeniyle gözünü kaybeden Veysel’le “Köy Sağlık Memuru” yazılı bir tabelanın önünde sohbet ediyordu. Bu görüntüler üzerine seslendirme yoluyla giydirilen metin ise, âdeta kurucu ideolojinin Türkiye’yi getirmek istediği çağdaş ve gelişmiş ülke düşüncesinin bütünüyle gerçekleştiği, inkılâpların ülkeye büyük yol kat ettirdiği izlenimi veriyordu (Duru, 1952).

Bu eklemelerle film 1953 yılında kurulun onayından geçerek yayın izni aldı. Bu haliyle filmdeki konu bağlantıları yok olmuş, senaryo anlaşılabilir hale gelmişti. Sansüre takılan ve üzerinde birtakım değişiklikler yapılan filmin senaryo yazarı Bedri Rahmi Eyüboğlu, Veysel’in vefatı nedeniyle yazdığı bir yazıda şunları söyledi:

“Âşık Veysel için bir senaryo hazırlamıştım. İlginç bir film ortaya çıkmıştı. Yazık ki sansür yüzünden bu filmin onda sekizi gitti. Onda ikisi kaldı. Yani film kuşa döndü.” (Eyüboğlu, 1973:7)

Karanlık Dünya: Âşık Veysel ve Hayatı adlı film, Veysel’in yaşadığı dönemdeki ilk ve son beyaz perde deneyimi oldu.

Vatani Hizmet Tertibinden Aylık 500 Lira

Halk Şairleri Bayramı’ndan sonra gazete ve dergi röportajları, derlemeler, plak ve longplay yayınları, radyo ve televizyon programları, konser ve turnelerle geçen 34 yılın ardından Âşık Veysel 71 yaşına gelmiş; yurdun pek çok vilayetini dolaşmış, ismi yediden yetmişe tanınır olmuştu. Kış aylarında oğlu Ahmet’le birlikte Sivrialan’dan ayrılarak, konserlere ve planlanan çeşitli etkinliklere katılmak üzere turnelere çıkıyordu. Yaz aylarında köyüne geri dönüyor; kendisi mütevâzi bahçesinde elma yetiştirmekle uğraşırken, oğlu da köy işleriyle ilgileniyor, çiftçilikle geçimini sağlamaya çalışıyordu.

Bu sıralarda, daha önce halkevleri başkanlığı, milli eğitim bakanlığı, Türk Dil Kurumu başkanlığı gibi görevlerde bulunan, dil ve edebiyat konularında akademik düzeyde faaliyetleri olan Tahsin Banguoğlu, Âşık Veysel’in son dönemlerini nispeten refah içerisinde geçirmesi için bir adım attı. Cumhuriyet Senatosu’nun Edirne Milletvekili olarak mecliste bulunan Banguoğlu, diğer 64 milletvekili ile birlikte Âşık Veysel’e “vatanî hizmet tertibinden” aylık bağlanması hakkında, 17 Temmuz 1963 tarihinde bir kanun teklifi verdiler (Bkz. *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, 1965:991/1-2).⁴⁰

40-Gerek halkevi başkanlığı ve gerekse milletvekilliği dönemlerinde Ahmet Kutsi Tecer’le de yakınlığı bulunan Tahsin Banguoğlu, halk kültürü ve musiki konularındaki çalışmalara destek verdi. Arşiv kayıtlarında yer alan bilgiler bunu doğrular niteliktedir. Sözgelimi, 1946 yılında Bingöl Milletvekili iken “Halkevleri ve odalarındaki musiki çalışmaları ve musiki aletlerinin bakımı adlı iki broşürün 3000’er adedinin baskı bedeli olarak” CHP Genel Sekreterliği’nden *Ülkü Dergisi* hesabına bir miktar kaynak ayrılmasını sağlaması bunun örneklerinden biridir (Bkz. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Katalog Numarası: 490.01.888.481.1.111). Ayrıca, yine Bingöl milletvekilliği döneminde, “Büro X Şefi Bingöl Milletvekili Tahsin Banguoğlu” imzasıyla, halkevleri ve halkodalarındaki kitaplıkları geliştirmek ve bu arada “Ülkü dergisi ile işbirliği halinde”, “Halk Edebiyatımız ile değerli edebî şahsiyetleri ve millî duygu taşıyan genç istidatları tanıtmak maksadı ile” yayımlanması düşünülen bir kitabın “V. Büro” tarafından satın alınmasına ve diğer konulara ilişkin yazdığı 6 Temmuz

Teklifin gerekçesinde, uzun yıllar arı ve duru bir halk diliyle yazdığı şiirlerinde halk, millet, memleket, vatan gibi konuları işleyen, Atatürk devrimlerini savunan ve millî birliği sağlamak için telkinlerde bulunan Âşık Veysel'in yaşandığı, vatan hizmeti nedeniyle küçük de olsa bir aylık bağlanmasının, Meclis'in kadirbilirliği ve Türk milletinin bir şükran nişanesi olacağı vurgulandı (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 1965:991/2).

Teklif önce Maliye Komisyonu'nda, ardından da Bütçe ve Plan Komisyonu'nda görüşüldü (Bkz. Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 1965:991/3-4). Maliye Komisyonu'nun 27 Şubat 1964 tarihinde, Bütçe ve Plan Komisyonu'nun ise 9 Haziran 1965 tarihinde Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı'na gönderdiği olumlu raporlar neticesinde teklif,⁴¹ Türkiye Büyük Millet Meclisinin 16 Temmuz 1965 tarihli oturumunda görüşüldü. Burada söz alan Tahsin Banguoğlu, meclisin huzurunda şu sözleri söyleyecekti:

"(...). Vatani hizmet tertibinden aylık bağlanması, bizdeki teamüle göre, umumiyetle cephelerde kahramanlık göstermiş, canı ile, kanı ile vatana hizmet etmiş olan vatan evlâtlarına ait gibidir. Türkiye Büyük Millet Meclisi ancak istisnai hallerde büyük sanat adamlarına ve ilim adamlarına da vatani hizmet tertibinden aylık bağlamıştır.

Huzurunuzdaki teklif bu istisnai tekliflerden biridir. Âşık Veysel bizim halk edebiyatımızın en büyük temsilcilerinden biridir. Gerekçede açıkladığım gibi, Âşık Veysel 20'nci yüz yılın en büyük halk şairidir. 8 yaşında gözlerini kaybetmiş, bütün ömrü kapalı gözle geçmiştir. Fakat o küçük yaşta yurdundan aldığı güzel intibaları ömrü boyunca taşımış ve gözü açık olan pek çok şairden daha güzel ve daha renkli bir şekilde yurdun köşesini, bucağını ifade etmiş duyurmuştur. Halen 71 yaşındadır. Âşık Veysel'e Yüksek Senatonun ve Büyük Meclisin göstereceği bu âtîfet Türk irfan hayatına, Türk sanat hayatına karşı bir âtîfet olacaktır. Bir eski maarifçi arkadaşınız sıfatıyla bu âtîfete Türk irfanı adına şimdiden teşekkür ederim." (Banguoğlu, 1965:587-588)

Banguoğlu'nun konuşmasının ardından oylamaya geçildi. Maddelerin tümü üzerine ittifak sağlandı ve kanun teklifi kabul edildi. Kanun, "ivedilik teklifi" ile meclise sunulmuştu; oylama neticesinde o da kabul edilerek yürürlüğe girmesi öne çekildi. Kanun, 26 Temmuz 1965 tarihinde, "yayımlını takip eden ay başında" yürürlüğe girmek üzere Resmî Gazete'de yayımlandı (Bkz. T. B. M. M. Kanunlar Dergisi, 1965:790). Bu vesileyle, Âşık Veysel'e "anadilimiz ve millî birliğimize yaptığı hizmetlerden dolayı", yaşadığı sürece "vatani hizmet tertibinden" 500 lira aylık bağlanmış oldu.

Sonuç

Erken Cumhuriyet Dönemi'ndeki kültürel reform hareketleri, Osmanlı'nın son yıllarından itibaren fikir adamları arasında hızla yayılmakta olan Türkçülük, milliyetçilik ve halkçılık fikirlerinin etkisi altında gerçekleşti. Halk kültürüne yönelik sonucunda folklor çalışmalarına ağırlık verilmesi, Anadolu sahası âşık musikisi ürünlerinin tespiti açısından da büyük önem taşıdı. Zira âşık musikisi

1945 tarihli bir yazı da, Halkevlerinin CHP Genel Sekreterliği'nin kültür kolu olarak faaliyet gösterdiğinin ve Banguoğlu'nun halk kültürü ile ilgili çalışmalara verdiği desteğin kanıtıdır (Bkz. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Katalog Numarası: 490.01.866.413.1.63). Öteden beri milli kültürü ve onun değerlerini ön plana alan halkçı kadroların 1965'te Âşık Veysel'e TBMM tarafından maaş bağlanmasını sağlamaları da tek parti dönemindeki uygulamaların devamı niteliğindedir.

41-Âşık Veysel'e vatani hizmet tertibinden aylık bağlanması hakkındaki kanun teklifinin Millet Meclisi'nce kabul olunan metni ve Cumhuriyet Senatosu Geçici Komisyon Raporu için bkz. *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*, 1965:700/1-2.

repertuarı ilk defa bu dönemden itibaren sistematik olarak ses kayıt cihazları yoluyla kaydedilmeye başlandı ve Âşık Veysel bu konudaki öncü isimlerden biri oldu. Kısa sürede popüler bir isim haline gelen Veysel'in ülke kültür-sanat yaşantısına etkisi, çağdaşları arasında kıyaslanamaz durumdaydı. Geride bıraktığı repertuarı, âşık sanatı çalışmalarına çok yönlü ve kapsamlı bir materyal sağladı. Gerek âşık sanatı bakımından ve gerekse profesyonel müzik yaşantısı içerisinde Âşık Veysel'den elde edilen kazanımların günümüzde de geçerliliğini sürdürdüğü bir gerçektir. Bununla birlikte, çalışma boyunca değinildiği üzere, Âşık Veysel'i keşfeden ve daha sonra ona büyük kapılar açan kadroların, dönemin ideolojisinden ve iktidar çevrelerinden bağımsız olduğunu söylemek de mümkün değildir.

Kimi zaman eleştirilse de, Âşık Veysel'in sanat yaşamının büyük kısmı halkçı çevrelerin yakınında ve onlarla ilişki içerisinde geçti. Bunun belirli ideolojik ve ekonomik sebepleri olduğu görülüyor. İdeolojik nedenler, Atatürk sevgisinden ve Cumhuriyet değerlerine yakınlığından kaynaklanıyordu ve halkçı çevrelerle fikir birliğinin merkezinde de büyük ölçüde bunlar vardı. Şiirlerinde ve röportajlarında görülen milliyetçi-halkçı tutum, bu açıdan yalnızca devletin ve milletin yüceltilmesine yönelik bir anlayışa karşılık gelmiyor, aynı zamanda siyasi bir kavrayışın izlerini de taşıyordu. Nitekim, Âşık Veysel'in tek partili dönemden sonraki iktidar çevreleriyle aynı derecede yakınlık kurmaması ya da çağdaşı kimi âşıklar gibi özellikle '60'lı yıllarda vuku bulan sosyalist hareketler içerisinde yer almaması veya bunlara açıktan destek vermemesi, yaşadığı dönemde de çeşitli eleştirilere maruz kalmasına neden oldu. Âşık Veysel'in halkçı çevrelerle ilişkilerinin ekonomik nedenleri ise iktidar sahiplerinin ona sağladığı imkânlardan bağımsız değildi. Konserler, plaklar, radyo programları, kitaplar, usta öğreticilik dönemi gibi birçok konuda doğrudan ya da dolaylı olarak halkçı çevrelerle ilişkilerinin payı oldu.

Bununla birlikte, Veysel'in girişken ruhu onu köyünden çıkmaya itmiş, Halk Şairleri Bayramı'nın ardından Anadolu yollarına düşmüştü. Kısacası Veysel, 1931 sonrasında geleceğini şekillendirecek hamlelerde bulunmaktan geri durmamıştı. Ancak bütün bunların meydana gelmesinde Veysel'in icra ve şiir söyleme kabiliyetinin büyük rolü vardı. Çevresinde beğenilen bir halk sanatkârı olduğunu ve daha 1931'in son aylarında Adana köylerine yaptığı seyahatte adından söz ettirmeye başladığını söylemek yanlış olmaz. Veysel'in repertuarı daha ilk dönemlerden itibaren her kitleye hitap edebilen, özellikle de halkı ortak duygular etrafında birleştirici özelliği bulunan eserlerden oluştu. Atatürk'le ilgili şiirlerinin dışında, ideolojik bir yaklaşımdan ziyade tabiat, aşk gibi konuları yoğun olarak işlemişti. Daha önce de değinildiği üzere Âşık Veysel, Halk Şairleri Bayramı'na katıldığı sıralarda kendi şiirlerini söylemiyor, usta malı eserler icra ediyordu. Oysa Sivas âşıkları arasında Atatürk'e hitap eden sözlerin geçtiği şiirleri yazanlar Veysel'den daha önce vardı; Veysel'den daha sonra da oldu. Bu tarz şiir örnekleri Ahmet Kutsi Tecer tarafından Halk Şairleri Bayramı münasebetiyle yazılan broşürde daha o dönemde yer aldı.

Yaşadığı dönemden itibaren kimi eleştirilerin odağı olan Âşık Veysel'i, sanatından bağımsız olarak ele alıp, onun yalnızca halkçı kadrolar tarafından gün yüzüne çıkarıldığını ve belirli ideolojik amaçlarla desteklenerek popülerlik kazandırıldığını söylemek konuya açıklık getirmiyor. Zira aynı dönemde Veysel'in ayak izlerini takip eden ve halkçı kadrolar tarafından desteklenen halk sanatkârlarının varlığı da biliniyor. Ayrıca Veysel'in ilk defa fark edildiği ortamda geleneğin usta sanatkârları da yer alıyordu. Ancak bunların çok azı toplumun büyük kısmı tarafından benimsenerek Veysel'in popülerlik derecesine erişti. Bu noktada, Veysel'in şiir ve icra kabiliyeti ile ilgili bir tespit yapmak gerekiyor. Veysel'in günümüze ulaşan 120 dolayındaki ses kaydı incelendiğinde

1930'ların sonundan takriben 1950'li yıllara kadar olan performansının oldukça üst düzeyde olduğu anlaşılıyor. Şiir yönü ise, gerek yaşadığı dönemde ve gerekse günümüzde edebiyatçılar tarafından büyük beğeni topluyor. Öyle ki, geleneksel âşık sanatı içerisinde Karacaoğlan'ın, Dadaloğlu'nun, Koroğlu'nun ve Yunus Emre'nin devamı olarak gösteriliyor.

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde ortaya çıkan gerçek Türk dilinin, musikisinin ve kültürünün halk arasında "bozulmadan" yaşadığı düşüncesi Âşık Veysel'in sanatında doğrudan izlenebilir durumdaydı. Bu da Veysel'in sanatının, halkçı kadroların ideolojilerine ve kültür-sanat uygulamalarına ters düşmemesini sağlıyordu. Aksine, bu uygulamaların tanıtılması ve sürdürülebilir olması için önemli bir örnek olarak görülüyordu. Şiirlerinde yabancı etkilerden uzak, ari bir dil kullanması; geleneğe bağlı, sade ve güçlü icra kapasitesine sahip olması; geleneksel âşık musikisi repertuarına hâkim olması; inkılâplara bağlı, dönemin ideolojisine saygılı, seküler bir edebi duruş göstermesi ve dönemin reform hareketleri içerisinde yoğun olarak vurgulanan "köylüyü" ve "halkı" temsil etmesi, halkçı kadrolarla ilişkilerinin devamlılığını sağladı.

1952 yılında Âşık Veysel için kültür-sanat ve siyaset dünyasından geniş katılımın sağlandığı bir jübile tertip edildi. Jübilede Ahmet Kutsi Tecer'in yanı sıra Neyzen Tefik, Ruhi Su, Azize Tözem, Mustafa Çağlar, Şemsi Yastıman, Bayram Aracı, Sadi Yaver Ataman, Nedim Otyam, Heyecan Başaran, Nevin Akkaya, Mesut Cemil, Eflâton Cem Güney, Vedat Nedim Tör, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Behçet Kemal Çağlar, Orhon M. Arıburnu gibi isimler yer aldı. Ahmet Kutsi Tecer burada yaptığı konuşmada, Türkiye'de halk şiirine ve musikisine olan rağbetin artmasında Veysel'in rolü olduğunu söylüyordu. Ve konuşmanın şu cümlesi belki de dönemin halkçı kadrolarının zihinlerindeki "Âşık Veysel"i tüm çıplaklığıyla gözler önüne seriyordu: "Âşık Veysel sazının sesi gibi şiirinin sesini de çok içten, çok derinden kavradığı bugünün hayat akışına göre düzenlemesini bilmiştir." (Tecer, 1952:547)

Referanslar

- [Sarısozen], Muzaffer. 1931 [Arka kapak içi]. "Sivasta Halk Şairleri Toplantısı" içinde. *Musiki (Aylık Resimli Mecmua)*. No. 5. Ankara: Köy Hocası Matbaası.
- [Şatıroğlu], Âşık Veysel. 1944. *Değişler*. Ankara: Ülkü Basımevi.
- [Tecer], Ahmet Kutsi. 1932. *Sivas Halk Şairleri Bayramı*. Sivas: Kâmil Matbaası.
- Akman, Eyüp. 2008. "Stalin Sonrası Azerbaycan'da Âşık Edebiyatı ve Âşık Kurultayları". *Türkbilgi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*. S. 15. s. 13-23. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Akman, Şefik Taylan. 2011. "Türk Tarih Tezi Bağlamında Erken Cumhuriyet Dönemi Resmî Tarih Yazımının İdeolojik ve Politik Karakteri". *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*. C. 1. S. 1. s. 80-109. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Akşam. 1936. "Saz Şairleri". 20 Kânunusani 1936. Ankara.
- Alkan, Erdoğan. 1991. *Kör Oldum Veysel Oldum*. İstanbul: E Yayınları.
- Alptekin, Ali Berat. 2007. *Âşık Veysel-Türkün Türkü Çağırırız*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Anadolu Halk Şarkıları*. 1928a. Defter: 6. Darülelhan Külliyyatı. İstanbul: Evkaf Matbaası.
- Anadolu Halk Şarkıları*. 1928b. Defter: 7. Darülelhan Külliyyatı. İstanbul: Evkaf Matbaası.
- Arıkan, Zeki. 1999. "Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi". *Atatürk Yolu Dergisi*. C. 6. S. 23. s. 261-281. Ankara: Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü.
- Aslanoğlu, İbrahim. 1967. *Âşık Veysel*. Sivas: Ata Kitabevi.

- Aysal, Necdet. 2005. "Anadolu'da Aydınlanma Hareketinin Doğuşu: Köy Enstitüleri". *Atatürk Yolu Dergisi*. C. 9. S.35. s. 267-282. Ankara: Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü.
- Balkılıç, Özgür. 2015. *Temiz ve Soylu Türküler Söyleyelim: Türkiye'de Milli Kimlik İnşasında Halk Müziği*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Banguoğlu, Tahsin. 1965. [Meclis görüşme metinleri]. *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*. 119. Birleşim. Dönem: 1. Cilt: 30. Toplantı: 4. s. 587-588. 16.07.1965. Ankara: T. B. M. M. Basımevi.
- Bayrı, M. Halit. 1951a. "Halkbilgisi Derneğine Aid Hâtıralar-I: Derneğin Kuruluşu". *Türk Folklor Araştırmaları*. Y. 3. C. 2. S. 27. Ekim 1951. s. 421-422. İstanbul: Halkbilgisi Derneği.
- Bayrı, M. Halit. 1951b. "Halkbilgisi Derneğine Aid Hâtıralar-II: İlk çalışmalar". *Türk Folklor Araştırmaları*. Y. 3. C. 2. S. 28. Kasım 1951. s. 435-436. İstanbul: Halkbilgisi Derneği.
- Bayrı, M. Halit. 1951c. "Halkbilgisi Derneğine Aid Hâtıralar-III: Kongreler". *Türk Folklor Araştırmaları*. Y. 3. C. 2. S. 29. Aralık 1951 s. 457-458. İstanbul: Halkbilgisi Derneği.
- Bayrı, M. Halit. 1952d. "Halkbilgisi Derneğine Aid Hâtıralar-IV: Şubeler ve Temsilcilikler". *Türk Folklor Araştırmaları*. Y. 3. C. 2. S. 30. Ocak 1952. s. 474-475. İstanbul: Halkbilgisi Derneği.
- Bayrı, M. Halit. 1952e. "Halkbilgisi Derneğine Aid Hâtıralar-V: Konferanslar, Törenler, Anketler, Derleme Seyahatleri". *Türk Folklor Araştırmaları*. Y. 3. C. 2. S. 31. Şubat 1952. s. 489-490. İstanbul: Halkbilgisi Derneği.
- Bayrı, M. Halit. 1952f. "Halkbilgisi Derneğine Aid Hâtıralar-VI: Derleme Seyahatlerinin Dikkati Çeken Tarafları, Derneğin Bilinmiyen Dostları". *Türk Folklor Araştırmaları*. Y. 3. C. 2. S. 32. Mart 1952. s. 499-500. İstanbul: Halkbilgisi Derneği.
- Bayrı, M. Halit. 1952g. "Halkbilgisi Derneğine Aid Hâtıralar-VII: Derneğin Neşrettiği Kitaplar". *Türk Folklor Araştırmaları*. Y. 3. C. 2. S. 33. Nisan 1952. s. 523-524. İstanbul: Halkbilgisi Derneği.
- Bayrı, M. Halit. 1952h. "Halkbilgisi Derneğine Aid Hâtıralar-VIII: Derneğin Neşrettiği Dergiler". *Türk Folklor Araştırmaları*. Y. 3. C. 2. S. 35. Haziran 1952. s. 551-553. İstanbul: Halkbilgisi Derneği.
- Bayrı, M. Halit. 1952i. "Halkbilgisi Derneğine Aid Hâtıralar-IX: Son Safha". *Türk Folklor Araştırmaları*. Y. 3. C. 2. S. 36. Temmuz 1952. s. 570-571. İstanbul: Halkbilgisi Derneği.
- Columbia Türkçe Plakları Umumî Kataloğu*. 1950. "Halk Türküleri: Veysel ve İbrahim". İstanbul: A. Pavlopulos Basımevi.
- Coşkun Elçi, Armağan. 1997. *Muzaffer Sarısözen (Hayatı, Eserleri ve Çalışmaları)*. Kültür Bakanlığı Yayınları: 1962 HAGEM Yayınları 255 Halk Müziği ve Oyunları Dizisi: 16. Ankara: T. C. Kültür Bakanlığı.
- Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*. 1965. "Âşık Veysel'e vatani hizmet tertibinden aylık bağlanması hakkındaki kanun teklifinin Millet Meclisince kabul olunan metni ve Cumhuriyet Senatosu Geçici Komisyon Raporu (Millet Meclisi 2/566; Cumhuriyet Senatosu 2/175)". 119. Birleşim. Dönem: 1. Cilt: 30. Toplantı: 4. Komisyon Raporu/S. Sayısı: 700 [s.1-2]. 16.07.1965. Ankara: T. B. M. M. Basımevi.
- Cumhuriyet*. 1936. "Radyo" [Günlük yayın programı]. 15 Nisan 1936. İstanbul. [Ayrıca bkz. 4 Mayıs 1936, 7 Mayıs 1936, 11 Mayıs 1936, 18 Mayıs 1936, 25 Mayıs 1936, 28 Mayıs 1936]
- Demirci, Yusuf Ziya. 1938. *Anadolu Köylerinin Türküleri/Köy Halk Türküleri*. İstanbul: Burhaneddin Matbaası
- Eröz, N.. 1936. "Saz Şairleri". *Yedigün*. S. 161. s. 11-12, 13. İstanbul.

- Eyuboğlu, B. Rahmi. 1973. "Veysel, üç önemli işi en iyi biçimde yapmıştır". *Milliyet Sanat Dergisi*. 30 Mart 1973. S. 26. İstanbul: Doğan Gazetecilik AŞ.
- Gençoğlu Onbaşı, Funda. 2011. "Halkevleri ve Ülkü Dergisi: Erken Cumhuriyet Döneminde Köycülük Tartışmaları". *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*. C. 20. S. 3. s. 69-88. Ankara:Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını.
- Gökay, Orhan Şaik. 1941. *Devlet Konservatuvarı Tarihçesi*. Ankara: Maarif Matbaası.
- Hakimiyeti Milliye*. 1931a. "Halkçılık gösterimleri. Sivas'ta Köy Şairleri Bayramı Münasebetiyle". 6 Teşrinisani 1931. Ankara.
- Hakimiyeti Milliye*. 1931b. "Sivas Halk Şairleri Bayramı". 12 Teşrinisani 1931. Ankara.
- Hakimiyeti Milliye*. 1934a. "Bir Saz Şairi: Âşık Veysel". 2 Nisan 1934. Ankara: Hâkimiyeti Milliye Matbaası.
- Hakimiyeti Milliye*. 1934b. "Halk Şuuru". 3 Nisan 1934. Ankara: Hakimiyeti Milliye Matbaası.
- Hakimiyeti Milliye*. 1934c. "Halkevinde halk akşamı". 3 Mayıs 1934. Ankara: Hakimiyeti Milliye Matbaası.
- Halk Şairleri Koruma Derneği. 1931 [Arka kapak içi]. "Sivas Halk Şairleri Koruma Derneği Nizamnamesi". *Musiki (Aylık Resimli Mecmua)*. No. 6. Ankara: Köy Hocası Matbaası.
- Halk Türküleri*. 1929a. Defter: 11, İstanbul Konservatuvarı Neşriyatı. İstanbul: Evkaf Matbaası.
- Halk Türküleri*. 1929b. Defter: 12, İstanbul Konservatuvarı Neşriyatı. İstanbul: Evkaf Matbaası.
- Halk Türküleri*. 1931. Kitap: 14, İstanbul Konservatuvarı Neşriyatı. İstanbul: Evkaf Matbaası.
- Hınçer, İhsan. 1952a. "Saz Şairleri: Şarkışlalı Aşık Veysel Şatıroğlu-1". *Türk Folklor Araştırmaları*. Y. 2. C. 1. S. 14. Eylül 1950. s. 216-217. İstanbul: Halkbilgisi Derneği.
- Hınçer, İhsan. 1952b. "Saz Şairleri: Şarkışlalı Aşık Veysel-2". *Türk Folklor Araştırmaları*. Y. 2. C. 1. S. 15. Ekim 1950. s. 237-239. İstanbul: Halkbilgisi Derneği.
- Kara, Mustafa. 1946. "Arifiye Köy Enstitüsünde Müzik Çalışmaları". *Köy Enstitüleri Dergisi*. C. III. s. 401-403. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- Karaömerlioğlu, Asım. 2006. *Orada Bir Köy Var Uzakta/Erken Cumhuriyet Döneminde Köycü Söylem*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kaya, Celal Volkan. 2014. *Ankara Devlet Konservatuvarı'nın Halk Müziği Alan Araştırmaları Kataloğu*. İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzikoloji ve Müzik Teorisi Anabilim Dalı Müzikoloji Programı Yüksek Lisans Tezi, YÖK Tez No.: 359967, İstanbul.
- Koz, M. Sabri. 2015. "Sivas Halk Şairleri Bayramı: Ulusal Basında Yansımalar". *Ölümünün 50. Yılında Muzaffer Sarısözen Sempozyumu Bildirileri*, Sivas 1000 Temel Eser No: 22, C. I, s. 89-123. Sivas: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Millî Meclisi Tutanak Dergisi*. 1965. "... Âşık Veysel'e vatani hizmet tertibinden aylık bağlanması hakkında kanun teklifi ve Maliye ve Plân komisyonları raporları (2/566)". 138. Birleşim. Dönem: 1. Cilt: 42. Toplantı: 4. Komisyon Raporu/S. Sayısı: 991 [s. 1-5]. 01.07.1965. Ankara: T. B. M. M. Basımevi.
- Ön, Abdullah. 1945. "Hasanoğlan Köy Enstitüsünde Müzik Çalışmaları". *Köy Enstitüleri Dergisi*. C. 1. S. 1. s. 83-86. Ankara: Maarif Matbaası.
- Özdemir, Ahmet. 2013. *İki Kapılı Bir Handa Âşık Veysel*. 2. Baskı. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Yayını.

- Özen, Kutlu. 2009. *Selam Olsun Kucak Kucak-Âşık Veysel-Hayatı ve Şiirleri*. 2. Baskı. İzmir: Duvar Yayınları.
- Öztürkmen, Arzu. 1998. *Türkiye’de Folklor ve Milliyetçilik*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Qayıbov, Seyran. “I. Bakü Türkoloji Kurultayı Bildirilerinin Satır Aralarında Halk Bilimi Meseleleri”. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. S. 19. s. 207-220. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Radyo dergisi*. 1945. “Müzik Hareketleri”. II. Kanun 1945. S. 37.
- Şakiroğlu, Mahmut H.. 1996. “Halkevi Dergileri ve Neşriyatı”. *Kebikeç*. S. 3. s. 131-142. Ankara:Kebikeç Yayınları.
- Şatıroğlu, (Âşık) Veysel. 1949. *Sazımdan Sesler*. Ankara: Koşal Basımevi.
- Şatıroğlu, (Âşık) Veysel. 1970. *Dostlar Beni Hatırlasın*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Şenel, Süleyman. 1999. “Cumhuriyet Dönemi’nde Türk Halk Müziği Araştırmaları”. *Folklor/Edebiyat*. S. 17. s. 99-128. Ankara.
- Şenel, Süleyman. 2011. *İstanbul Çevresi Alan Araştırmaları*. C. I/II. İstanbul: İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı.
- T. B. M. M. *Kanunlar Dergisi*. 1965. “Âşık Veysel’e vatani hizmet tertibinden aylık bağlanması hakkında Kanun”. Cilt: 48. s. 790. Ankara: T. B. M. M. Basımevi.
- Tan, Nail. 1978. “Muzaffer Sarısözen ve Türk Folklorundaki Yeri”. *Sivas Folkloru*. S. 61. s. 3-6. Sivas: Emek Matbaa.
- Tecer, Ahmet Kutsi. 1944. “Önsöz”. *Değişler* [Âşık Veysel]. s. 9-18. Ankara: Ülkü Basımevi.
- Tecer, Ahmet Kutsi. 1952. “Hâdiseler Karşısında: Jübilesinde Âşık Veysel Şatıroğlu”. *Türk Folklor Araştırmaları*. Y. 3. C. 2. S. 35. s. 546-548. İstanbul: Halkbilgisi Derneği.
- Tecer, Ahmet Kutsi. 1963. “Yeri Boş Kalan Değer: Sarısözen İçin”. *Türk Folklor Araştırmaları*. Y. 14. S. 165. s. 3034-3036. İstanbul: Halkbilgisi Derneği.
- Tongur, Hikmet. ty. “Belediye Konservatuarı’nın Kuruluşu ve Gelişimi”. *Kuruluşunun Ellinci Yılında İstanbul Belediye Konservatuarı*. s. 8-15. İstanbul: Orkestra Dergisi Yayınları.
- Turan, Metin. 1994. *Âşık Veysel (Yaşamı, Sanatı, Şiirleri)*. Ankara: Ürün Yayınları.
- Uluskan, Seda Bayındır. 2006. “Atatürk Döneminde Halk Terbiyesi ve Buna Dair Bir Yayın Örneği: Halk Dergisi”. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*. S. 9. s. 189-207. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Yarman, Ozan. 2010. “Alaturka Müziğin Yasaklanmasında Atatürk: Belgeler Zemininde Bir Çözümleme”. *Saz ve Söz İnternet Dergisi*. S. 9. http://www.ozanyarman.com/files/ataturk_ve_musiki.pdf (16.04.2017)
- Yaşar Kemal. 1973. “Baldaki Tuz”. *Milliyet Sanat Dergisi*. 30 Mart 1973. S. 26. İstanbul: Doğan Gazetecilik AŞ.
- Yönetken, Halil Bedi. 1966. *Derleme Notları I*. İstanbul: Orkestra Yayınları
- Yönetken, Halil Bedi. 1991. *Derleme Notları II*. İstanbul: Orkestra Yayınları
- Yönetken, Halil Bedi. 1963. “Acı Bir Ölüm: Sarısözen’i Kaybettik”. *Türk Folklor Araştırmaları*. C. 8. S. 163. s. 2979-2981. İstanbul: Halkbilgisi Derneği.
- Yönetken, Halil Bedi. 2006. *Derleme Notları/Anadolu’da Geleneksel Müzik Yaşamı Üzerine (1937-1952)*. Ankara: Sun Yayınevi.

Diskografi

- Duru, Nazif (Yapımcı). Erksan, Metin (Yönetmen). 1952. *Karanlık Dünya: Aşık Veysel ve Hayatı* (Film). <<https://youtu.be/VtPY1AX7pSQ>> (16.04.2017)
- Dündar, Dilek (Yapımcı). Sevgili, Soner (Yönetmen). 2011. *Köy Enstitüleri* (Belgesel). <<https://youtu.be/zP7X36MscBo>> (16.04.2017)
- Dündar, Dilek; Saltık, Hasan (Yapımcı). Duranoğlu, Hacı Mehmet (Yazan-Yöneten) 2009. *Âşık Veysel Belgeseli: Küçük Dünyam* (Belgesel). İstanbul: Komediya Yapımı.
- Şatıroğlu, Âşık Veysel. 1964. "Aşık Veysel İle Söyleşi 1964". *TRT Radyo Programı*. <<https://youtube/vr0GBYy6bgw>> (16.04.2017)